

İnternet Erişimleri

<http://www.mahsumakbas.com/bert-is-evil-%E2%80%93-convergence-culture-ve-etkileri/> (Erişim Tarihi: 21.03.2017).

<http://knowyourmeme.com/memes/casually-pepper-spray-everything-cop> (Erişim Tarihi: 17.03.2017).

<http://www.occupythegame.com/wp-content/uploads/2011/11/flag-raising-on-iwo-jima-with-lt.-pike.jpg> (Erişim Tarihi: 17.03.2017).

<http://weknowmemes.com/wp-content/uploads/2011/11/pepper-spray-cop-statue-of-liberty.jpg> (Erişim Tarihi: 17.03.2017).

<http://knowyourmeme.com/memes/sites/cheezburger> (Erişim Tarihi: 16.03.2017).

<https://speedsofrhetoric.wordpress.com/2015/03/31/bad-storify-example-memes-are-everywhere/> (Erişim Tarihi: 15.03.2017).

<https://www.bobiler.org/monte/terror-of-thrones--189774> (Erişim Tarihi: 20.04.2017).

<http://www.incicaps.com/c/i95k6tvgd/> (Erişim Tarihi: 13.04.2017).

<http://www.incicaps.com/c/h3461zdg/> (Erişim Tarihi: 24.04.2017).

<https://www.facebook.com/bobiler/photos/a.438595919160.201709.135465744160/10155041067059161/?type=3&theater> (Erişim Tarihi: 11.04.2017).

YENİDÜNYA DÜZENİNDE GÖZETLENME: ARAÇSAL GÖZETİMDEN SANAL GÖZETİME*

Eylem ŞENTÜRK KARA^{**}
Alattin ELÇİBOĞA^{***}

ÖZET

Günümüzde gözetim teknolojik gelişmelerin etkisiyle günlük hayatımızın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Artık internetin dolayısıyla sosyal medyanın insanların hayatına girmesiyle beraber belirli araçlarla veya belirli mekânlarda gözetim yapılma devri sona ermiştir. İnsanların sanal ortamlarda paylaştıkları özel bilgiler, başkaları tarafından gözetlenmeyi daha kolay ve ekonomik bir hale getirmiştir. Bu çalışma, insanların gözetlenmeyle ilgili ne düşündüklerini, gözetlenme noktasında ne kadar bilinçli olduklarını, gözetlenme düşüncesinin onların sosyal medyadaki paylaşımları üzerindeki etkisini tespit etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın teorik kısmında gözetim kavramı, gözetimin tarihsel gelişimi, gözetleme ve iktidar ilişkisi, görsel gözetim (güvenlik kameraları), sanal gözetim kavramları anlatılmıştır. Uygulama kısmında derinlemesine görüşme yöntemi kullanılmıştır. Çalışma kapsamında İnönü Üniversitesi'nde okuyan, Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Yurdu'nda kalan toplam 20 öğrenci (10 kadın ve 10 erkek) ile görüşülmüştür. Araştırma sonucunda, bireylerin günlük hayatları içerisinde birçok noktada gözetlendiklerinin bilincinde oldukları ve sosyal medyanın yardımıyla başkaları hakkındaki merak ihtiyaçlarını gidermek amacıyla gözetleme eylemini gerçekleştirdikleri ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gözetlenme, Sosyal medya ve gözetleme, Kameralar, İktidar, Panoptikon.

THE SURVEILLANCE IN NEW WORLD ORDER: FROM INSTRUMENTAL SURVEILLANCE TO VIRTUAL SURVEILLANCE

ABSTRACT

Surveillance is a concept that we have frequently encountered in our day and have become routine in our daily lives. At first, surveillance was carried out with certain instruments and certain places. In today the situation is different and age of carrying out surveillance with certain instruments and certain places is over. The purpose of this study is to determine the effect of surveillance on the individual. In the theoretical part of the research, the concept of surveillance, the historical development of surveillance, the relationship between surveillance and power, to surveillance society from information society, visual surveillance, security cameras, virtual surveillance and panopticon were explained. In the application part, problem-centered interview technique was used. In the study, 20 students studying at Inonu University and staying at the dormitory of Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu were consulted.

Keywords: Surveillance, Social media and surveillance, Cameras, Power, Panopticon.

* Bu çalışma, 8-10 Ağustos 2017 tarihlerinde Roma'da gerçekleştirilen "3. International Conference on the Changing World and Social Research (ICWSR 2017)" adlı kongrede bildiri olarak sunulmuştur.

** Yrd. Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, Malatya: eylem.kara@inonu.edu.tr.

*** Yüksek Lisans Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya: alattin_2147@hotmail.com.

GİRİŞ

Bilgi çağı olarak da isimlendirilen günümüz dünyasında, toplumsal yapı zamanla gözetim toplumuna doğru dönüşüm içerisine girmiştir. Görebildiğimiz her şeyin bilgisine ulaşma isteğinin temeli oldukça eski zamanlara dayanmaktadır. Gözetim olgusu üzerine düşünen Jeremy Bentham, Michel Foucault, George Orwell gibi isimlerden çok önceleri Platon, felsefesinin temelini görme duygusu üzerine kurmuştur. Zaman içerisinde görme biçimleri değişime uğramış ve boyutu genişlemiştir. Diğer bir deyişle gelişen teknolojiyle beraber artık insanoğlu küresel çapta gözetleme olanaklarına sahip olmuştur (Diken Yücel, 2015: 391).

İnsanların merak ihtiyaçlarını gidermek amacıyla ortaya çıkan gözetim güç kaybetmemek amacıyla öteki olarak tabir edilen kişileri kontrol altına almak için kullanılmıştır. Gözetim güvenlik nedeniyle insanlığın yararına ortaya çıkan faydalı bir disiplin olarak gözükse de aslında kişilerin özgürlüklerini kısıtlamaktadır. Günümüzde teknolojiye meydana gelen hızlı ilerleme gözetim olanaklarını arttırmış ve yaygınlaştırmıştır. Bu durum beraberinde özgür düşünce ve eylemlerin zamanla yok olması tehlikesinin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir (Sucu, 2011: 126).

Gözetim, tarih boyunca iktidar sahiplerinin önemli araçlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Giddens kavramın kökünü yazının bulunuşuna kadar dayandırmaktadır. Zira ona göre yazının bulunmasıyla birlikte kişiler hakkındaki bilgiler kayıt altına alınmaya başlanmış dolayısıyla gözetim ortaya çıkmıştır. Ayrıca yazı, idari aygıt aracı olarak kullanıldığı için kayıt altına alınan bu bilgilerin arşivlenmesine de olanak sağlamıştır (Karlıoğlu, 2014: 5). Günümüzde ise bu kayıt altına alınarak yapılan gözetim teknolojik gelişmelerin etkisiyle evrim geçirmiştir. Artık gözetim maksatlı kayıt altına alma işlemi dijital teknoloji sayesinde elektronik ortama taşınmıştır.

Gözetimle ilgili olarak yapılan çalışmalarda özellikle George Orwell'in Büyük Birader tarafından izlenme fikri ile Mimar Samuel Bentham'ın Panoptikon hapishane planının öne çıktığı görülmektedir. George Orwell'in 1984 adlı kitabında, mekanik gözler sayesinde devletin bireyleri denetim altında tuttuğu, en küçük bir aykırılığa ve bireyselliğe izin vermediği, resmi ideolojinin bütün tarihini ve dilini kendine göre kurguladığı bir toplumdan bahsetmektedir. Bu toplumda insanları sürekli gözetleyip baskı ve denetim altında tutan "Büyük Birader" adında merkezi bir güçten bahsetmektedir (Yıldırım, 2013: 60-61). Günümüzde teknolojik gelişmeler vasıtasıyla George Orwell'in kitabında bahsettiği gibi mekanik gözlerin bireylerin üzerinde çevrilmiş olması durumu realiteye dönüşmüştür. Zira insanlar okulda, evde, işte, trafikte çok sayıda kamera ile diğer bir deyişle mekanik gözle izlenip denetlenir bir hale gelmiştir.

18. yüzyılda, otorite sıkıntısı yaşamaya başlayan iktidarlar, halklarını denetim altına alabilmek amacıyla bir kontrol sistemi oluşturmak istemiş ve Bentham'dan buna yardımcı olacak bir yapı tasarlamasını istemiştir. Bentham, kardeşi Jeremy ile

beraber çalışmalara başlayarak gözetleme konusunda gücü elinde bulunduranlara yardımcı olacak bir yapı tasarlamıştır. 1785 yılında inşa edilen bu yapı panoptikon olarak adlandırılmıştır. Sözcüğü oluşturan "Pan" bütün anlamına gelirken, "opticon" gözetleme anlamına gelmektedir. Oluşturulan bu yapı amacına uygun olarak, bütünü gözetlemeye hizmet edecek bir şekilde tasarlanmıştır (Öztürk, 2013: 133). Bu yapının merkezinde geniş pencereler ve gözetleme kulesi bulunmaktadır. Çeşitli hücrelere bölünmüş olan bu yapıda hücrelerin biri içeri bakan ve kulenkilere karşı gelen, diğeri ise dışarı bakan ve ışık alan ikişer pencereden oluşmaktadır. Bu hücrelerin arasında yer alan duvarlar mahkûmların birbirleriyle olan iletişimini engellemeye hizmet etmektedir (Diken Yücel, 2015: 391-392). Ayrıca bu yapıda mahkûmları kontrol etmekle görevli olan gardiyanlar görülmeyecek bir şekilde gizlenmiştir. Bunun sonucunda gardiyanların her yerde olduğu izlenimi yaratılmak istenmiştir. Bu yapı sayesinde gardiyanlar oturdukları yeri biraz değiştirerek ya da hiç değiştirmeden mahkûmları denetleme imkânına sahip olmuştur (Weret, 2008: 87). Burada aynı anda iki yönden işleyen gözetleme ilkesi de söz konusudur. Zira Panoptikon gözetleyen de gözetlendiği bir yapı niteliği taşımaktadır.

Günümüzde dünyasında hızla gelişen teknoloji ile birlikte enformasyon toplumu olarak isimlendirilen toplumsal yapı gözetim toplumuna dönüşmektedir. Sanayi devrimiyle beraber buharlı makinelerin yol açtığı sosyo-ekonomik değişimin benzeri bugünde enformasyon teknolojilerinde yaşanan gelişmeler neticesinde ortaya çıkmaktadır (Dolgun, 2008: 13).

Eski zamanlarda gözetleme işi çok zor ve maliyet gerektiren bir iş iken günümüzde teknolojinin etkisiyle kolay ve ucuz bir hal almıştır. Bir zamanlar yalnızca belirli araçlarla yapılan gözetim her an her yerde gerçekleştirilebilir hale gelmiştir. Örneğin yollarda MOBESE kameraları, işyeri ve okullarda kamera sistemi, evde akıllı telefonlar ve akıllı televizyonlar vb. Özellikle sosyal medyanın insanların hayatlarına girmesiyle beraber kişisel hesaplardan yapılan paylaşımlar ile birlikte bireyler daha fazla gözetlenme ihtimaliyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu teknoloji sadece kişilerin gözlenmesine yardımcı olmakla kalmayıp onların da başkalarını gözetleme imkân sağlamaktadır. İnsanlar internet dolayısıyla sosyal medya sayesinde kimlerin nerede, ne yaptığını, nasıl yaşadığını, kimlerle arkadaşlık ettiklerini kolayca öğrenebilmektedir.

Gözetim kimi zaman insanların kendileri tarafından istenen bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle günümüzde güvenlik söz konusu olduğunda gözetim altında bulunmak insanları rahatsız eden bir durum olmaktan çıkmaktadır. Örneğin, bireyler, yaşadıkları apartmana giriş çıkış yaparken birileri tarafından denetlenmekten rahatsız olabilmektedir. Fakat bu durum hırsızlık olaylarını önlemek amacıyla güvenlik görevlileri tarafından gerçekleştirilince rahatsız edici olmaktan çıkmaktadır. Özetle, günümüzde insanlar kendi rızalarıyla sürekli olarak izlenmeyi istemekte ve kabul etmektedir (Tokgöz, 2011: 8). Bu duruma rağmen günümüzde insanların kendi istekleri dışında gözetlendikleriyle ilgili birtakım iddialar ortaya atılmaktadır.

Dünyanın saygın haber organlarından biri olan BBC, 2 Mart 2016 yılında yayınladığı haberde “Akıllı Telefonlar Sizi Dinliyor Olabilir” başlığını kullanmıştır. Bu haberde Samsung’un akıllı telefon ve televizyonlarının insanları dinliyor olabileceği iddiasında bulunulmuştur. İddialar şu verilerle desteklenme yoluna gidilmiştir:

Bir arkadaşım ilk defa migren ağrısı çektiğinde erkek arkadaşına bundan söz etmiş. Ertesi gün Twitter’da bir migren destek grubu tarafından takip edilmeye başlanmış.

Başka bir arkadaşım kız kardeşiyle vergi konusunda uzun süre sohbet ettikten sonra ertesi gün Facebook hesabında söz konusu vergi meselesi hakkında danışmanlık hizmeti veren vergi uzmanlarının reklamlarını görmüş.

Pek çok kişi belirli bir ürün ya da tatil yerinden söz ederken kısa bir süre sonra ekranlarında aynı alanda reklam gördüklerini söylüyor (BBC, 2016).

Bir diğer önemli haber organı NTV de 10 Şubat 2015 tarihli yayınında “Dikkat Akıllı TV’niz Sizi Dinliyor Olabilir” başlıklı bir habere yer vermiştir. Haberde “*Bütün dünyada ‘Büyük birader bizi izliyor’ endişesi yaşanırken, evlerdeki akıllı televizyonların da mahrem anları dinlediği iddiasında bulunulmuştur. Hatta Samsung firmasının da, TV’nin ‘sesli kumanda’ özelliği açıkken kişisel meselelerin konuşulmaması konusunda insanlara uyarılarda bulunduğu*” vurgu yapılmıştır (NTV, 2015). Son yıllarda yukarıda verilen örneklere benzer haberlerin sayısı giderek artmaktadır peki bu durum karşısında insanlar ne düşünüyor? nasıl davranıyor? Bu ve benzeri sorulardan hareketle hazırlanan bu çalışma kapsamında insanların gözetlenmekle ilgili düşünceleri, gözetlenme konusunda ne kadar bilinçli oldukları, sosyal medyadaki gözetlenme ve gözetleme hakkındaki fikirlerini tespit etmek amacıyla İnönü Üniversitesi’nde okuyan 20 kişi ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

1. GÖZETİM KAVRAMI

İlk olarak 1800’lu yıllarda kullanılmaya başlanan gözetim kelimesi etimolojik olarak Fransız kökenli “surveiller” kelimesinden gelmektedir. “Sur” yukarıdan “veil” ise izlemek manasına gelmektedir (Online Etymology Dictionary, 2017). Gözetim (İng; surveillance), Oxford sözlüğünde (2017) “şüpheli ya da suçlu şahısların izlenmesi” şeklinde tanımlanmaktadır. Türk Dil Kurumu sözlüğünde ise “gözetme, işe nezaret, himaye altına alma” olarak ifade edilmektedir (TDK, 2017).

Gözetim farklı düşünürler tarafından çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Foucault gözetimi, bir ya da daha fazla kişinin iletişim veya eyleminin sistematik olarak araştırılması, izlenmesi faaliyeti olarak tanımlarken Petersen ise birisini veya bir şeyi izlemek ve bunları kaydederek saklamak olarak görmüştür. Ball ve Webster ise gözetimin bir süreci temsil ettiğini vurgulamıştır. Onlar gözetimi bireyler, süreçler ve kurumlar hakkında bilginin depolanması, değerlendirilmesi, kategorize edilmesi, gözlemlenmesi, kayıt edilmesi ve aktarılmasından oluşan bir süreç olarak değerlendirmiştir (Ball ve Webster, 2003: 1).

Gözetim kavramı temelde iki farklı anlamda ele alınabilmektedir. Kavramın birinci anlamında otorite sahiplerinin kişiler hakkında bilgi depolanması ile birlikte toplumu yönlendirebilme olanağına sahip olması ön plana çıkarken ikinci anlamında ise otorite sahiplerinin gözetimi kullanarak onları doğrudan kontrol altına alması vurgulanmaktadır (Karşlıoğlu, 2014: 5).

2. GÖZETİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Gözetim bireylerin bir arada yaşamaya başlamalarıyla beraber birbirleri hakkında bilgi edinme ihtiyacı ile ortaya çıkmıştır. (Karakaya, 2014: 67). Bu bağlamda gözetim zaman içerisinde evrim geçirerek tarihsel anlamda üç ana süreç sonucunda bugünkü haline gelmiştir.

a) İlkel Manada Gözetim: Gözetim uygulamalarının ilk ortaya çıkışı yazının bulunmasına dayandırılmaktadır. Bu sayede insanlar hakkındaki bilgilerin toplanması, kayıt altına alınması ve saklanması sağlanmıştır (Tokgöz, 2011: 11). Ayrıca yazının bulunmasıyla beraber ilkel anlamdaki devlet aygıtı hem nesnelere hem de kişilere üzerinde uyguladığı idari denetimin kapsamını genişleterek yeni bir boyut kazandırmıştır. Öyle ki onlar hakkında şifreleme bilgisi kullanılmaya başlanmıştır (Karşlıoğlu, 2014: 5).

b) İkinci Dönem Gözetim: Modern toplumların ortaya çıkmasıyla birlikte teknik gözetim olarak nitelendirilen yeni bir gözetim türü baş göstermiştir. Bu gözetimde ulus-devlet modellerinin ortaya çıkışı ile devletler güçlerini korumak için toplumsal yapıyı kontrol altına alınmayı amaçlamıştır. Bu dönemde toplumsal düzenin sağlanabilmesi için insanların kontrolü gerekli görülmüştür. Gözetimin en önemli unsurları; devletin her türlü tehdide karşı korunuyor olması, askeri yapılanmalar, sanayi şehirleri ve paraya dayalı iş yerlerindeki artışlardır. Dönemin en belirgin özellikleri incelendiğinde ise, kamusal alana dair dönüşüm yaşayan bürokrasi ve bilimsel manada yapılmaya başlanan üretimlerdir (Temiztürk ve Taner 2015: 37).

c) Üçüncü Dönem Gözetim: Bu dönem günümüz toplumunu ifade etmektedir. Günlük hayatın bireysel ve kitlesel anlamda gözetim altında tutulduğu bir dönem içerir. Bilgi teknolojilerinde yaşanan değişikliklerin ve yeniliklerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. İktidarlara bilgi kaynağı vazifesi görerek onun gözetim alanlarını da meşrulaştırmaktadır (Temiztürk ve Taner 2015: 37). Modern dünyada gözetim, demokrasinin sunduğu imkânlar doğrultusunda toplumsal hizmetlerden yararlanma amaçlı kullanılmaktadır. Bu da dikkat çekmeyen yollarla gözetimin yaygınlaşmasına ve kolaylaşmasına neden olmaktadır. Öncelikle ordu, okul, fabrika, devlet daireleri gibi birçok kurumda ortaya çıkan gözetim pratikleri, gelişimlerini gündelik yaşamın tüm alanlarını kapsayacak şekilde devam ettirmiştir. Bu anlamda gözetim mevcut düzeni sürdürmek ve büyük toplulukların faaliyetlerini koordine etme, fiziki zorlanmanın yerini almış modernizmin kaçınılmaz bir unsuru haline gelmiştir (Dolgun, 2008: 75). Üçüncü dönemin beslendiği temel gözetim

alanlarını telefon dinlemeleri, telekomünikasyonlar, bilgi işlem sistemleri ve uydu alıcıları oluşturmaktadır (Temiztürk ve Taner 2015: 37).

3. GÖZETLEME ve İKTİDAR İLİŞKİSİ

Gözetim olgusunun geçmişi çok eskilere dayanmaktadır. Tarih boyunca insanlar, güvenlik ve toplumun refahı için gözetlendiklerine inandırılmıştır. Böylece gönüllü olarak iktidarın gözetim nesnesi haline gelmiş ve bunu kabullenmişlerdir (Diken Yücel, 2015: 391). Son yıllardaki teknolojik gelişmeler ile yeni bir boyut kazanan gözetim, gücü elinde bulundurmaya devam etmek ve onu korumak isteyen iktidarların her zaman en temel toplumsal denetim mekanizmalarından birini oluşturmuştur (Derdiman ve Tataroğlu 2016: 252).

Gözün gücü insanlık tarihinin başından beri birçok alanda kendisini göstermiştir. İlk çağlardaki sanatsal üretimlerde bile bu durumla ilgili bilgiler sunulmuştur. Örneğin Mısır'da Pharaoh'un gözü toplumsal piramidin tepesindeki güneş diskini oluşturmaktadır. Toplumsal piramidin tepesindeki bu göz toplumdaki eşitsizliği ve hiyerarşik ilişkileri sembolize etmektedir. Özetle toplumların gözetleyen ve gözetlenenlerden oluştuğuna vurgu yapılmıştır (Çoban, 2008: 139).

İktidarların ve egemenlik yapılarının erkini destekleyen bir araç olan gözetimin, iki temel unsuru bulunmaktadır. Birinci unsurunu, devlete bağlı nüfusun davranışlarını denetlemeye yönelik bilginin düzenlenmesi oluşturmaktadır. İkinci unsurunu ise bu davranışların doğrudan denetlenmesini içermektedir. İktidarlar ve egemenlik ilişkisine bakıldığında ilk çağlarda gücü elinde bulunduranların daha çok şiddet, baskı araçlarını ve askeri unsurları kullandıkları görülmüştür. Modern toplumlarda şiddet ve baskı araçlarının yerini çağdaş teknikler almış (Dolgun, 2005: 25) gözetim önemli bir yere sahip olmuştur.

Geleneksel toplumlarda (kabile kültürü, şehir-devletler, feodal sistemler, imparatorluklar) gözetim, yönetim gücünü elinde bulunduranlar tarafından gerçekleştirilmiştir (Gücüyener, 2011: 7). Gözetleyen iktidarlar, gücünü bireyler hakkında mümkün olduğunca ayrıntılı bilgi depolamak ve onların davranışlarını izlemek amacıyla kullanmıştır. Bu bağlamda iktidarlar yönetimine tabi olan insanlara otorite olarak "ben her yerdeyim" mesajı vermiştir. Yapılan bu gözetim neticesinde günümüzde özgürlüklerinin sınırsız olduğunu zanneden insanların özgürlük alanları giderek daha fazla kısıtlanmıştır (Sucu, 2011: 127). Zira insanların günlük yaşamları güvenlik söylemiyle meşru kılınarak risklerin ortaya çıkmasını önlemek ve tehlikelerin yok edilmesi amacıyla dijital alana taşınmıştır. Örneğin Türkiye'de bireyler MOBESE kameraları, TC kimlik numarası, parmak izi, iris tarama testleri gibi unsurlarla kapsamlı elektronik veri tabanları içinde sayısal bir varlık haline gelmiştir (Öztürk, 2015: 301).

4. GÖRSEL GÖZETİM: GÜVENLİK KAMERALARI

Son yıllarda güvenlik kaygısının sonucu olarak içinde yaşadığımız dünya kameralar ile kuşatılmaya başlamıştır. Öyle ki teknolojik gelişmelerin sonucunda uzaydan yer yüzünün tüm katmanlarını görebilen uydu teknolojisi geliştirilmiştir. Bu teknoloji gözetimin alanını daha da genişletmiştir (Tokgöz, 2011: 87).

Devletin güvenliği ve kamu düzenini sağlama gerekçesiyle ülke geneline yerleştirilen kameralar görsel gözetimin yaygınlaşmasına neden olmuştur. Bu görsel gözetim sistemleri dünyada Close Circuit Television (CCTV), ülkemizde ise Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu (MOBESE) veya Kent Güvenlik ve Yönetim Sistemi (KGYS) olarak adlandırılmaktadır (Derdiman ve Tataroğlu, 2016: 255). Ülkemizde bu sistem 1970'lerin başlarından itibaren polisin kullanımına açılmış ve bu durum pek çok tartışmayı beraberinde getirmiştir (Karşlıoğlu, 2014: 19). Fakat son yıllarda terör eylemlerinin hızla artmasıyla beraber artan güvenlik ihtiyacı nedeniyle sokaklar, alışveriş merkezleri, toplu taşıma araçları, işyerleri, okullar vb. yerlere kameralar yerleştirilerek kamusal alanların izlenmesi yaygınlaştırılmış ve meşrulaştırılmıştır. Yerleştirilen bu kameralar sadece görüntü almanın dışında artık ses kaydı da yapabilmekte, gece görme özelliği ve yakınlaştırma fonksiyonuna da sahip olabilmektedir. Ayrıca son yıllarda kameralarda yüz tanıma sistemlerinin geliştirilmesiyle birlikte karakter analizi yapmaya yönelik farklı kullanım şekilleri ortaya çıkmıştır. Kameraların bu tür fonksiyonlarının artması neticesinde her geçen gün görsel gözetimin kapsamı daha fazla geniş bir hale gelmekte ve bazı suçların önlenmesinde caydırıcı bir nitelik taşımaktadır. Örneğin Türkiye'deki MOBESE trafik kurallarının ihlali ve işlenen suçlar kapsamında yakalanma olasılığını arttırdığı için caydırıcı özelliğe sahip etkili bir sistem olarak kullanılmaktadır (Tokgöz, 2011: 88-89). MOBESE Türkiye'de ilk olarak Diyarbakır'da uygulanmaya başlanmış ve zamanla suçun önlenmesi ve işlenen suçların faillerinin yakalanması konusunda onun büyük yararlarının görmesi üzerine ülke genelinde yaygınlaştırılmıştır (Karşlıoğlu, 2014: 19).

5. SANAL GÖZETİM

Teknolojide yaşanan gelişmelerle beraber yakınlık anlayışında değişimler meydana gelmiştir. Eskiden günlerce süren seyahatler, saatler hatta dakikalar içinde gerçekleşmeye başlamıştır. Ulaşım dışında iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler neticesinde dünyanın farklı bölgelerinde yaşanan olaylardan anında ya da çok kısa bir süre içerisinde haberdar olma olanağı elde edilmiştir. Özellikle internetle beraber oluşan sanal ortam, artık bireylerin, gerçek mekânın sınırlılıktan bağımsız olarak iç-dış, yakın-uzak gibi ayrımlardan sıyrılıp iletişime girmelerini sağlamıştır (Karaduman, 2010: 2893). İnsanlar hiç tanımadığı hatta istese dahi tanıma fırsatı bulamayacağı kişilerle internet aracılığıyla iletişim süreci içerisinde girebilmiştir. Hatta öyle ki bireyler isterse kendi kimliklerini gizleyip toplumsal statüsünü, cinsiyetini, ismini farklı bir şekilde gösterip yapay bir kimlikle sanal ortamda varlık göstere-

bilmektedir (Timisi, 2003: 172). Bu noktada elektronik yani sanal gözetim ortaya çıkmıştır. Sanal gözetim ile elektronik dil ve söylemlerle insanların tanımlanması ve denetlenmesi söz konusu olmaya başlamıştır (Gücüyener, 2011: 71-72). Özellikle iktidarı elinde bulunduran kişiler tebaaları üzerlerindeki etkilerini artırmak ve devam ettirmek amacıyla sanal ortamda bir gözetim gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Bu duruma önemli bir örnek olarak Amerika Birleşik Devletleri başkanlık seçimlerinde Barack Obama'nın sosyal medyada yürüttüğü kampanyaları vermek mümkündür. Ülkemizde de sosyal medyanın etkileme gücü Adalet ve Kalkınma Partisini de harekete geçirmiş, Ar-Ge Başkanlığı ile yürütülen çalışmalar neticesinde sosyal medyayı sürekli kullanarak denetleyecek 6 bin kişiden oluşan bir ekip oluşturulmuştur (Temiztürk ve Taner, 2015: 46).

Sanal gözetim sayesinde sosyal medyada yapılan ve paylaşılan her şey dijital olarak gözetlenebilmektedir (Öztürk, 2015: 301). Bu gözetimi yalnızca sosyal medyayla sınırlandırmak doğru değildir. Zira internetteki arama sonuçlarımız, girdiğimiz siteler, buralarda ne kadar kaldığımız, e-posta hesaplarımız ve içerikleri, konum bilgilerimiz, takvim ve iş planlamalarımız, paylaşılan veya indirilen her şey, sağlık bilgilerimiz, eğitim geçmişimiz, sosyal ağ hesaplarımız, buralardaki profil bilgilerimiz, sosyal çevremiz ve ağ üzerindeki duygusal tepkilerimiz, bu tepkilerin sıklığı, yoğunluğu, satın alma alışkanlıklarımız gibi pek çok bilgiye ulaşmak mümkündür. Bu bilgiler aracılığı ile kişiler hakkında pek çok bilgiye ulaşmak kolay bir hale gelmiştir (Binark ve Altıntaş, 2015: 316). Bu bağlamda sosyal medya, gözetime çok çeşitli imkânlar sunmuştur. Facebook, Twitter, Instagram gibi sosyal medya araçları üzerinden bireylerin yaptığı tüm işlemler görünür hale gelmiştir. Sosyal medya kullanıcıları bu yolla bir tür sanal Panoptikon'un içine yerleştirilmiştir (Karakaya, 2014: 134-135). Dolayısıyla sosyal medya üzerinden insanlar bir yandan gözetlenirken bir yandan da gözetleyen konumuna gelmiştir.

6. ARAŞTIRMA

Günümüz dünyasında birey her an gözetlenme ihtimaliyle hayatını sürdürmektedir. Teknolojinin etkisiyle gözetlemeye imkân sağlayan araçların çeşitliliğinde bir artış söz konusudur. Zira artık yalnızca kameralar sayesinde gözetlenmeyen birey hayatının her alanında gözetlenme ihtimaliyle karşı karşıya gelmektedir.

Son yıllarda bireylerin kameralar karşısında yaptığı fiili davranışlarından tutun da sosyal medyada yaptığı paylaşımlara değin birçok şey kayıt altına alınmaktadır. Bu düşünceden yola çıkılarak hazırlanan bu araştırmanın temel amacı insanların gözetlenmeyle alakalı ne düşündüklerini, bu konuda ne kadar bilinçli olduklarını, gözetlenme fikrinin onların gerçek ve sanal dünyada yaptıklarını nasıl etkilediğini tespit etmektir.

Araştırma kapsamında İnönü Üniversitesinde okuyan ve Kredi Yurtlar Kurumu (KYYK) bünyesinde barınan, yaşları 18 ile 26 arasında olan 10 erkek 10 kadın olmak

üzere toplam 20 kişiyle problem merkezli görüşme tekniği kullanılarak derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklemini olarak üniversite öğrencilerinin tercih edilmesinin iki sebebi bulunmaktadır. Bunlardan ilki günümüzde üniversite öğrencilerinin sosyal medyayı yoğun bir şekilde kullanması ikincisi ise, bu kişilerin çoğunlukla ev ortamı dışında kameralarla kaplı yurtlarda kalarak gözetlenme konusunda daha fazla denetim altında olmalarıdır. Bu nedenle araştırmanın örneklemini eğitilmiş ve homojen bir yapıya sahip olan İnönü Üniversitesi öğrencileri arasından seçilmiştir.

Araştırma kapsamında görüşmeye başlanmadan önce katılımcılara kimlik bilgilerinin anonim kalacağı garantisini verilmiş onlardan izin alınıp ses kaydı yapılmıştır. Kayıtların çözümlenmesinde yardımcı olması amacıyla görüşme esnasında ayrıntılı notlar tutulmuştur. Görüşmeler daha sonra çözümlenerek katılımcıların ifadeleri birbirleriyle kıyaslanmış benzerlikler ve farklılıklar göz önüne alınarak veriler analiz edilmiştir.

6.1. Bulgular

Bu kısımda çalışmadan elde edilen veriler bir takım başlıklar altında zaman zaman kişilerin söylemleri kıyaslanıp önemli ifadelerine yer verilerek sunulmuştur.

Gözetlenme

Araştırmada katılımcılara, gözetimin onlar için ne ifade ettiğini belirlenmesi amacıyla ilk olarak "Gözetlenme denince aklınıza neler gelmektedir?" diye sorulmuştur. Bu soruya katılımcılar tarafından farklı yanıtlar verilmiştir. Görüşmeciler çoğunlukla gözetimi insanların kontrol edilmesini sağlayan bir olgu olarak açıklamıştır. Ayrıca gözetimin kişilerin bir açığını ortaya çıkarmak amacıyla onların iradesi dışında gerçekleşen bir eylem olduğunu vurgulamışlardır.

Veli: *Gözetlenme, birileri tarafından kontrol edilmek, izlenmek demektir.*

Semih: *Gözetlenme denince aklıma takip geliyor. Tabiri yerindeyse insanların hayatına izinsiz olarak bodoslama dalmak geliyor.*

Barış: *Gözetlenme denince aklıma bireyin kendi isteğinden bağımsız farkında olarak ya da olmadan izlenip takip edilmesi geliyor.*

Şeyma: *Gözetleme deyince bir kişinin farkında olmadan başkaları tarafından izlenmesi aklıma geliyor.*

Remziye: *Bir kişiyi incelemek, ifşa etmek, deşifre etmek. Onu gözetleyerek bir şeyleri açığa çıkarmak.*

Rümeysa: *Birini gözlemek ya da birini gözetlemek. Başkasının sizi gözetlemesi. Açığımızı araması.*

Görüşmecilerden 5'i gözetimin yapılabilmesi için bir takım teknolojik araç ve gereçlerin özellikle kameraların kullanılması gerektiğini dile getirmiştir. Bazı görüşmeciler bu durumu şöyle aktarmıştır:

Mehmet: *Birilerinin beni izlemesi, bunu da kamera vb. cihazlarla, teknolojilerle yapılması.*

Murat: *Herhangi bir amaçla bir amaç doğrultusunda bir şeylerin izlenmesidir.*

Görüşmecilerden Abdullah gözetlenme deyince aklına ilk olarak kameraların gelmesini bunun artık günlük hayatın bir parçası haline gelmesine bağlamaktadır.

Abdullah: *Gözetleme denince aklıma kameralar geliyor. Bunun sebebi ise onların gündelik hayatımızın her yerinde olmasından kaynaklanıyor. Sokaklarda, caddelerde, okullarda vb. her yerde kameralar var yani.*

Katılımcılardan sadece bir tanesi gözetlenme kelimesini açıklarken sosyal medya kavramını kullanmıştır. Ona göre sosyal medya insanlar hakkında ulaşılması zor bilgileri sunarak hem gözetlemeye hem gözetlenmeye imkân sağlamaktadır.

Ferhat: *Gözetlenmenin sosyal medya yoluyla veya kişisel bakış açısıyla yapıldığını düşünüyorum. Sosyal medya insanlar hakkında imkanım dahilinde olmayan bilgilere erişmemi sağlıyor. Aynı zamanda onların da beni gözetlemesine yani karşılıklı gözetlemeye olanağı sağlıyor.*

Görüşmecilerden Funda diğer katılımcılardan farklı olarak gözetlenmeyi George Orwell'in 1984 adlı kurgusal romanındaki büyük birader ve düşünce polisleri kavramlarından yola çıkarak açıklamıştır. Ona göre düşünce polislerinin büyük birader için yaptıkları gözetleme eylemi sayesinde, insanlar kontrol altında tutulmak istenmektedir.

Funda: *Tanım olarak hareketlerin, davranışların düşüncelerin, kısaca yaptığımız her şeyin izinsiz bir şekilde gözetilmesi. Bizler hakkında bilgi toplanmasıdır. Gözetlenme denince aklıma George Orwell'in 1984 kitabındaki büyük birader ve düşünce polisleri gelmektedir.*

Araştırmaya katılanlara "Sizce en önemli gözetim aracı hangisidir? Neden?" diye sorulmuştur. Görüşmecilerden 13'ü en önemli gözetim aracı olarak kameraları gördüklerini açıklamıştır. Bazı görüşmeciler günlük hayatın vazgeçilmez bir parçası haline gelen kameraların teknolojinin etkisiyle farklı araçlara monte edilerek daha fazla yaygınlaştığının altını çizmiştir.

Barış: *En önemli gözetleme aracı kameralı sistemlerdir. Çünkü bu sistemlerde birey tüm çıplaklığıyla gözetleyen karşısındadır ve yaptığı davranıştan tamamen kendisi sorumludur. Yaptığı davranıştan başkasını sorumlu tutamaz.*

Mahmut: *En büyük gözetleme aracı bana göre kameralardır. Kameralar gündelik hayatımızın her noktasında bulunduğu için en önemli gözetleme aracının kameralar olduğunu düşünüyorum.*

Abdullah: *Bana göre kamera çünkü kullanımı kolay ve yaygın. Kalemlerde saatlerde dahil kamera yerleştirilebilecek teknoloji hali hazırda bulunuyor.*

Çağla ve Şeyma adlı görüşmeciler özellikle telefonlara monte edilen kameralar neticesinde insanların özel hayatıyla ilgili tüm ayrıntılara ulaşılabilmesini vurgulamıştır.

Çağla: *Telefon olduğunu düşünüyorum. Herkes birbirini telefon kamerası ile kayıt altına alıyor.*

Şeyma: *Bence en iyi gözetleme aracı akıllı telefonlardır. Çünkü diğer araçlar her an sizi gözetlemeyebilir. Örneğin MOBESE kameraları herkesi gözetler ancak kişinin özel yaşantısına kadar gözetleyemez. Çünkü kişi her an kamera önünde değil. Ancak akıllı telefonlar sürekli baş ucumuzda ve en özelimiz orada. Bir telefon bir kişinin tüm hayatını ortaya koyar.*

Görüşmecilerden ikisi diğer katılımcılardan farklı olarak en önemli gözetim aracı olarak interneti gördüklerini açıklamıştır. Bu noktada Veli kullanıcıların internette girdiği sitelerin 2 yıl süreyle kayıt edildiğine vurgu yaparken Hakan ise sosyal medyada oluşturulan profiller sayesinde bireylerin başkaları hakkında ayrıntılı bilgilere ulaşılabilmesini dile getirmiştir.

Veli: *Günümüzde en önemli gözetleme aracı internettir. Kullanıcıların internet trafiği kayıt altına alınmaktadır. Kullanıcının tüm arama geçmişi BTK'nın (Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu) 2 yıl saklamasını talep etmektedir. Bunun gerekçesi olarak, suç unsurları oluşması durumunda bireyin tespit edilmesini sağlamak olarak sunsalar da, asıl amaç gözetim toplumu yaratmak ve bu şekilde toplum üzerinde kontrol sağlamaktır.*

Hakan: *Günümüzde birileri hakkında bir şey öğrenmek için en kolay başvurulacak şey Facebook ve benzeri siteler olur herhalde. Nedeni ise artık kişi bilgilerine, yaptıklarına, paylaştıklarına bakılarak neleri sevip sevmediği noktasında bilgi sahibi olmak daha kolay. Farz edelim ben birinin ne tür müzik sevdiğini öğrenmek için o kişinin Facebook paylaşımlarına bakarım ve bunun gibi şeyler.*

Araştırmaya katılanlardan 5 kişi en önemli gözetim aracının göz olduğunu ifade etmiştir. Zira günümüzde gözetleme her ne kadar teknolojik araçlar vasıtasıyla gerçekleşse de gerçekte bu eylemi yapan unsurun insan gözü olduğuna vurgu yapmışlardır.

Katılımcıların zaman zaman gözetlendiklerine dair kuşkularının olup olmadığını tespit etmek amacıyla onlara "Hiç başkaları tarafından gözetlendiğinizi düşündünüz mü? Böyle bir düşünceye neden kapıldınız?" diye sorulmuştur. Görüşmecilerden 16'sı zaman zaman gözetlendiklerini düşündüklerini ifade etmiştir. Diğer 4 katılımcı ise kendilerinin gözetlenmesi için herhangi bir neden olmadığını öne sürerek gözetlenmediklerini düşündükleri söylemiştir. Bu durumu iki görüşmeci şöyle dile getirmiştir:

Sinem: *Gözetlendiğimi düşünmüyorum çünkü gözetlenme belirli bir mevki ya da makamda olanlara yapılırsa manası olacağından. Ben de şu an öyle bir konumda olmadığım için gözetlenmediğimi düşünüyorum.*

Hakan: *Aslında gözetlenme hissi olmadı. Çünkü başkasının beni gözetlemesi için herhangi bir sebep bulamıyorum.*

Araştırmaya katılan kişilerden gözetlendiklerini düşünenler teknolojik gelişmelerin bu duruma neden olduğunu iddia etmiştir. Özellikle akıllı cep telefonları vasıtasıyla gözetlendiklerini dile getiren katılımcılar bunu şu cümlelerle aktarmıştır:

Mehmet: *Tabi ki böyle bir düşüncem var. Sebebi ise akıllı telefonlara indirilen uygulamalarda bir takım erişim izinleri isteniyor. Bu erişimlerde kamera, ses kaydına galeri ve rehber ulaşmayı sağlıyor. İzin verilmediği takdirde uygulama başlatılmıyor bu da bana göre gözetlendiğimin ispatıdır.*

Murat: *Devlet eliyle sokaklardaki çeşitli gözetleme aracı ya da telefon vasıtasıyla gözetlendiğimi düşünüyorum.*

Barış: *Düşündüm. Bu düşünceye kapılmamın sebebi şu an ki teknolojiyle akıllı telefon vb. cihazlarımızdaki bilgilerin nerdeyse hepsine ulaşıyor olması.*

Seda: *Evet düşündüm. Özellikle son dönemlerde çıkan haberlerin etkisiyle de (telefonlarla ilgili) sürekli gözetlendiğim hissi doğuyor ister istemez.*

Görüşmecilerden Veli ve Mahmut internet aracılığıyla gözetlenmenin kolay ve ucuz yapılabilmesine dikkati çekerek kendilerinin neden gözetlendiklerine inandıklarını şu cümlelerle aktarmaktadır:

Veli: *Çoğu kez böyle bir düşünceye kapıldığım olmamıştır. Daha çok internet trafik geçmişimin kayıt altına alındığını düşünmüştüm. Şu anda da düşünmüyorum değilim. Nedeni ise teknolojinin gelişmesi ile bilginin depolanması, saklanması, paylaşılması, paylaşılması. Pahalı olsa herhalde takip edilmezdik.*

Mahmut: *Kesinlikle cevabım evet. Google Eart programının uydular vasıtasıyla tüm dünyayı taraması sonucu haliyle kendimin de gözetlendiğimi düşünüyorum.*

Görüşmecilerden 3'ü resmi kurumlarda gözetlenmeyi daha yoğun bir şekilde hissettiklerini dile getirerek bilhassa kaldıkları yurtlarda bu durumu yaşadıklarını vurgulamaktadır. Bunun psikolojik olarak sürekli gözetlendiklerini düşünmelerine neden olduğunu bazı görüşmeciler şu şekilde dile getirmiştir:

Abdullah: *Her zaman böyle bir hisse kapılmışlığım vardır. Yurttaki odadan çıktığında sağa bakıyorsun kamera, sola bakıyorsun kamera, asansöre biniyorsun kamera yani yaşam alanımızın bir parçası haline gelmiş durumda. İşte bundan dolayı o kameraları kayıt eden insanlar tarafından gözetlendiğim hissi oluşuyor.*

Remziye: *Neden olmasın. Şu an belki yurdun içerisinde de gözetleniyor olabiliriz. Çevremde gözetlendiğimizle ilgili duyular alıyorum.*

Görüşmecilerin MOBESE kameralarıyla ilgili düşüncelerini öğrenmek için onlara "MOBESE kameralarıyla ilgili ne düşünüyorsunuz?" sorusu yöneltilmiştir. Araştırma sorusuna 20 görüşmeciden 15'si MOBESE kameralarıyla ilgili olarak olumlu yönde görüş bildirmiştir. Sadece 2 kişi MOBESE uygulamasını olumsuz olarak nitelendirmiştir. 4 katılımcı ise MOBESE'nin olumlu ve olumsuz yönlerinin olduğunu dile getirmiştir.

Görüşmecilerden Rümeyse MOBESE ile alakalı olumsuz görüşe sahip olma nedenini özel hayatın gizliliğinin ihlal edilmesine bağlamaktadır.

Rümeyse: *Her şeyi gözetliyor. Çok da olumlu bakmıyorum. Belli alanlarda olmalı. Özel hayat korunmalı.*

MOBESE ile ilgili olumsuz kanaate sahip olan diğer görüşmeci Funda ise bir yandan her yere yerleştirilen bu kameraların insanların davranışları kısıtlandığına vurgu yaparken diğer yandan örnek teşkil edecek olaylar nedeniyle suç niteliği taşıyan durumların yaygınlaşmasına sebebiyet verdiğini şöyle iddia etmiştir:

Funda: *Benim açıkçası MOBESE kameralarıyla ilgili düşüncelerim olumsuz. Bu kameralar insan davranışlarını kısıtlamak için yerleştirilmiştir. Sen bir davranışı ne kadar kısıtlarsan insanlar bu kısıtlamaları delmek için o kadar çaba harcarlar. Bir şeyleri ne kadar görünür kılırsan insanlar buna daha çok meyilli olurlar. MOBESE kameralarının yaygınlaşmasından sonra bence trafik canavarları çoğaldı. İnsanlar MOBESE kameralarındaki görüntüleri izleyerek başka insanların neler yaptığını görünce onları taklit etmeye başladılar. Bu olumsuz davranışların yayılmasına sebep oldu. Bu yüzden ben MOBESE kameralarını iyi karşılamıyorum. Tamam bazı konularda inanılmaz yardımları olabiliyor mesela hırsızlar, katiller daha çabuk yakalanıyor. Ama işin ilginç tarafı bu yakalanmalar artıkça olaylar azalması gerekirken daha fazla artıyor.*

Görüşmecilerden 4'ü MOBESE'nin toplumsal düzen açısından olumlu etkilerinden bahsederken özel hayatın gizliliğini ihlal etmesinden dolayı olumsuz yönlerinin olduğuna vurgu yapmıştır. Bu durumu bazı görüşmeciler şu cümlelerle dile getirmiştir:

Murat: *MOBESE kameraları günümüzün nerdeyse en önemli gözetleme aracıdır. Bu sistemin olumlu ve olumsuz yönleri de vardır. Olumlu olarak toplumsal olayların analizinde etkin rol oynuyor. Devletin toplum üzerindeki bir çeşit kontrol mekanizmasıdır. Olumsuz yönü ise bireyin özel hayatına kadar her şeyinin kayıt altına alınmasıdır.*

Hakan: *Olumlu olarak, suç oranlarını düşüreceği kanaati var yani en azından belli yerlerde olması halka açık alanları daha güvenilir hale getirebileceğini düşünüyorum. Bu durumun aynı zamanda bir güvensizlik ortamı içinde olduğumuzun kabulü olarak da değerlendirmek lazım. Yani suç oranları yüksek ve öyle yüksek ki halka açık alanlarda bu kameraların takılması gereği duyuluyor gibi bir düşünce oluyor*

kafamda. Diğer yandan, gizlilik, özel ilişkiler, saklı kalması gereken durumlar vs. (suç olayları bunun dışında) gizli kalamıyor en basitinden ben kimsenin bilmemesi gereken bir konu hakkında kimsenin bilmemesi gereken bir görüşme yapacağım ama MOBESE vb. kameralar yüzünden acaba beni o kimse ile gördüler mi ya da görmediler mi düşüncesi sıkıntı verici bir durum.

Seda: *MOBESE kameraların olumlu yönlerini örnek vermek gerekirse bir hırsızlık olayı veya bir kaza olduğunda an ve an bu olay görüntülenebiliyor. Yani kayıtlar birer delil olduğu için MOBESE sistemi önemli bir sistemdir. Ama bu sistem her şeyi kayıt altına aldığı için insan ister istemez tedirgin de oluyor. Yani her anımız kayıt altında.*

Sude: *Bence MOBESE kameraları gözetleme açısından daha iyi. Bir kişinin yapacağı gözetim ile MOBESE kameralarıyla yapılan gözetimler aynı olmaz. MOBESE kameraları sayesinde gözetlenen olaylar hakkında daha tarafsız ve doğru sonuçlar elde edilebilir. Olumsuz tarafı ise insanların haberleri olmadan gözetlenmesi özel hayatın kayıt altına alınması.*

MOBESE ile ilgili olumlu kanaate sahip olan görüşmeciler bu kameraların toplumsal düzeni bozanlar için caydırıcı bir güç olduğunun altını çizmektedir. Onlara göre bu kameralar sayesinde suç oranlarında (hırsızlık, trafik suçları) ciddi oranda bir azalma yaşanmaktadır. Bu nedenle bazı görüşmeciler bu kameraların sayısının daha da artırılması gerektiğini şu ifadelerle savunmaktadır:

Semih: *Çok yararlı bir uygulama bence. MOBESE kameralarının daha fazla yaygınlaştırılması gerektiğini düşünüyorum. Suçun yoğun olduğu bir dünyada yaşıyoruz ve bu suç kayıt altına alınmalı ki bunlar engellensin. Çünkü kameralar tarafından izlendiğini düşünen insanlar hareketlerini buna göre ayarlar ve düzene uymaya çalışır.*

Gizem: *MOBESE kameraları en ücra köşelerde bile olmalı. Bu güvenlik anlamında şart.*

Araştırma kapsamında görüşmecilere “Son yıllarda medyada yayınlanan akıllı televizyon ve akıllı telefonlar sizi dinliyor olabilir şeklindeki haberler hakkında ne düşünüyorsunuz?” diye sorulmuştur. Katılımcılardan 16’sı bu haberlere inandıklarını ve dinlendiklerini düşündüklerini söylemiştir. Geriye kalan kişilerden 3’ü iddiaların doğru olduğuna inanmadıklarını dile getirirken sadece bir kişi böyle bir durumun olabileceği şeklindeki haberler hakkında hiç bir şey duymadığını belirtmiştir.

Araştırmaya katılan ve gözetlendiklerini düşünen görüşmeciler, günümüzde teknolojinin sağladığı imkânlar neticesinde insanlar hakkında bilgi toplanmanın kolaylaştığını ve yaygınlaştığını söyleyerek bu tür haberlerin şartıcı bir nitelik taşımadığının altını çizmiştir. Bazı görüşmeciler bu durumu şöyle özetlemiştir:

Semih: *Bu haberlerdeki iddialara ben de katılıyorum. Bence birileri bizi izliyor ve gözetliyor. Aslında bakarsanız bu doğal bir şey. Teknolojinin geldiği bu noktada akıllı TV ve akıllı telefonların da bizi gözetlemeleri zor olmasa gerek.*

Barış: *Şu an ki akıllı telefon uygulamalarını kurarken uygulama bizden bazı bilgilere ulaşmak için izin istiyor. Bu istediği izinlerin içinde cihazlardaki kişilerin listesi, fotoğraflarımız, mesajlarımız bulunmakta. Bunun sonucunda akıllı telefonlar bu uygulamalar sayesinde bir gözetlenme cihazı haline geliyor. Bir de dinlenme olayı yeni değil akıllı telefon ve televizyonlardan önce de vardı. Birçok kişinin telefon kaydının medyaya sızdırıldığını gördük zaten.*

Görüşmecilerden 3’ü akıllı niteliğe sahip olan teknolojik araçların dinleme yapabilme ihtimalinin kendilerini tedirgin ettiğini psikolojik olarak her an dinlenebilme korkusu yaşamalarına sebebiyet verdiğini vurgulamıştır. Bilhassa özel hayatın gizliliğinin ortadan kalkmasının kendilerini rahatsız ettiğini bazı görüşmeciler şöyle aktarmıştır:

Ferhat: *Bu haberler insanları tedirgin ediyor. Bu habere dayanarak anladığım kadarıyla insanların özel hayatlarıyla ilgili bilgiler paylaşılması insanı psikolojik bunalımlara sevk edebilir.*

Mahmut: *Bu haberlerin gerçeklik payı olduğunu düşünüyorum. Casus yazılımlar vasıtasıyla akıllı TV ve akıllı telefonlarımız ele geçirilerek dinlenmemiz muhtemeldir. Bu durumdan baya rahatsızlık duyuyorum çünkü özel hayatımın gizliliği tehlike altında.*

Mehmet: *Önceden de bu konuya yönelik şüphelerim vardı. Böyle bir durumun olması insanın psikolojisini bozuyor.*

Hakan: *İster istemez bir rahatsızlık duyuyor insan en azından ben öyle oluyorum. Artık gün geçmiyor ki biri hakkında herhangi bir bilgi internet ortamına düşmesin, huzursuzluk veriyor. Yavaş yavaş korkuyor insan biraz daha temkinli olma gereği duyuyor. Hatta çok özel şeyleri internet ile çalışan programlar üzerinden paylaşmaya çalışıyorum.*

Araştırmaya katılan görüşmecilerden 3’ü dinlenme konusunda yaşadıkları güvensizlikten dolayı telefonlarını kurcaladıklarını hatta bazen konuşma esnasında sesin gidip gelmesi, telefonlarında kendiliğinden meydana gelen değişiklikler nedeniyle bu konudaki şüphelerinin arttığını şu cümlelerle özetlemiştir:

Murat: *Bunlar olması muhtemel, kuvvetli şeyler. Çünkü bazen ben de telefonda herhangi bir değişiklik yapmadığım halde bir takım değişiklikler olduğuna şahit oluyorum.*

Remziye: *Olabilir. Sesim gidip geliyor. Dinlendiğimizi düşünüyorum.*

Seda: *Yani ben de bu haberlerin doğru olduğunu düşünüyorum. Hatta bazen gözetlendiğimle ilgili tedirginliğim dahi var. Özellikle bu olayların haberlere yansımından sonra telefonumu kurcalamaya başladım. Herhangi bir yerinde dinlenme cihazı var mıdır diye kontrol dahi ettim. Ama işin aslı yani beni dinlediklerini de zannetmiyorum daha önemli insanları dinliyorlardır.*

Tıpkı Seda gibi Abdullah ve Sinem adlı görüşmeciler de dinleme eyleminin gerçekleştirilebileceğine inandıklarını fakat bu durumun makam ve mevki sahibi olmadıkları için kendilerini ilgilendirmediğini ifade etmişlerdir.

Abdullah: *Bu haberlerle karşılaştığımda pek ilgimi çekmedi işin açıkçası. Belki alıştığımızdandır. Belki kendimizi önemsiz görüp böyle bir durumun söz konusu olmayacağını düşünmemden kaynaklıdır.*

Sinem: *Elbette böyle iddiaları ben de doğru buluyorum fakat gözetlemenin belirli bir mevki ya da makamda olan kişilere ya da toplum için önemli olan kişilere yapılabileceğini düşünen birisi olarak beni gözetleyenin olduğunu düşünmüyorum.*

Çağla: *Beni dinleseler de bir şey elde edemezler. Dinlediklerini düşünmüyorum. Beni neden dinlesinler.*

Funda adlı görüşmeci dinlemeyle ilgili yapılan haberlerin kendisine George Orwell'in 1984 kitabındaki kurgusal hikayeyi hatırlattığını vurgulamaktadır. Ayrıca bu görüşmeci şu an önemli mevkide ya da makamda olmayan insanların gözetleme noktasında sıkıntı yaşamadıklarının altını çizdikten sonra bu kişilerin ileride önemli bir pozisyona geldiklerinde onlar hakkında daha önceden toplanan verilerin tehlike oluşturabileceğini şöyle iddia etmiştir:

Funda: *Bu söylediklerin George Orwell'in 1984 kitabını aklıma getirdi. Mesela bu kitapta beyaz ekranlar vardı ve bu beyaz ekranlar senin her anını kayıt altına alıyordu. Senin önemli bir insan olmana gerek yoktu. Önemsiz biri olduğunu düşünenebilirsin ama Einstein bile ilk başlarda önemsiz biri olarak gözükiyordu. Daha sonra yaptıkları hepimiz biliyoruz. İşte bu yüzden ben gözetlendiğimizi ve dinlendiğimizi düşünüyorum. Hani şu an bu belki işlerine yaramıyor olabilir ama ileriki bir zamanda bu gözetlemelerin bizi gözetleyenlerin işlerine ne konuda yarayacağını bilemeyiz.*

Araştırmaya katılan ve akıllı aletlerin insanları dinlemeye imkân sağladığına dair haberlerin doğruluk payının olmadığını düşünen Yusuf bu durumun özel hayatın gizliliğini ortadan kaldırdığı için yapılamayacağını öne sürmüştür. Yusuf bu tezini şu şekilde savunmuştur:

Yunus: *Böyle bir durumun olduğunu sanmıyorum. Özel hayatın gizliliği ilkesine aykırılık gösterir. Böyle bir durumda ilgili merciler buna izin vermez öyle bir şey olsaydı bizim iznimizin alınması veya bilgilendirilmemiz gerekirdi.*

Görüşmecilerin devlet eliyle değil de özel kuruluşlar tarafından gözetlenme eyleminin gerçekleştirilmesi konusundaki tepkilerini tespit etmek amacıyla onlara "Özel bir firma tarafından yaşadığınız yerlere güvenlik kameralarının yerleştirildiğini varsayalım tepkiniz ne olurdu?" sorusu yöneltilmiştir. Böyle bir durumun olması halinde araştırmaya katılanlardan 12'si (6 erkek ve 6 kadın) buna karşı çıkacaklarını belirtirken 3 kişi ise bu durumu anlayış ile karşılayacaklarını dile getirmiştir. Geriye kalan 5 kişi ise böyle bir durumda sorgulama yapacaklarını eğer mantıklı sebepler

ortaya konulursa kendilerinin özel bir firma tarafından gözetlenmeye karşı çıkmayacaklarını vurgulamıştır.

Özel bir firma tarafından yapılabilecek bir gözetlenmeye karşı olduklarını söyleyen görüşmeciler bu durumun devlet eliyle yapılan toplumsal düzeni sağlamaya yönelik bir eylem olmadığına vurgu yaparak özel hayatın gizliliğinin tehlikeye düşeceğini ileri sürmüştür.

Abdullah: *MOBESE kameralarından verdiğim olumlu görüşün zıttı yönünde bir cevap vereceğim. Çünkü özel hayat kişinin kendisini ilgilendirir başkaları tarafından izlenmesini sakıncalı görüyorum. Devletin MOBESE kameraları ile izleme yapması toplumsal düzeni sağlama açısından gereklidir. Ancak özel bir firmanın izleme yapması amacından sapabilir benim özel hayatımla ilgili bilgiler toplanabilir.*

Mehmet: *Tepkim çok kötü olurdu. Devletin bunu yapması benim gözümde bir problem değil, fakat özel firmadaki kişilerin özel hayatımın geçtiği yerlerde beni kayıt altına alarak izlenmesi beni tedirgin eder.*

Mahmut: *Kesinlikle bu duruma karşı çıkardım. MOBESE kameraları toplum düzenini sağlamak için oradalar bunu yapan devlet olduğu için herhangi bir sakınca yok. Fakat özel firmaların bizi denetlemekten daha çok özel hayatımızın gizliliğini deşifre edebileceğini düşünüyorum.*

Yunus adlı görüşmeci de özel hayatıyla ilgili devlet tarafından yapılan gözetlemenin kendisini daha az tedirgin ettiğini şöyle vurgulamıştır:

Yunus: *Böyle bir şeyin olmasını kabul etmem. Benim özel hayatımın başkaları tarafından özellikle de resmi olmayan kişiler tarafından izlenmesini etik bulmuyorum. Tanımadığımız bir insanın özel hayatınızın en mahrem yerlerine kadar girmesini kabul eder misiniz? Uygulamaya karşı çıkardım ve tepkim sert olurdu.*

Selma adlı görüşmeci yurt ve ev gibi kişilerin barındıkları yerlerin giriş ve çıkış kısmı dışında başka odalara kamera yerleştirilmesini eleştirmekte böyle bir durum karşısında sessiz kalmayacağını dile getirmektedir.

Selma: *Eğer ki bu kameralar yaşadığım alan olarak ev, yurt gibi mekanların giriş-çıkış kapıları haricinde odama vb. yerlere yerleştirilirse sonuna kadar hakkımı arar, şikayet ederim.*

Özel bir firma tarafından yapılabilecek bir gözetlenmeye olumlu bakan görüşmeciler tıpkı devlet eliyle yapılan gözetleme gibi ortak yaşam alanlarını kapsayan bir eylem içine girilmesi durumunu doğru bulduklarının altını çizmektedir. Bu durumu bazı görüşmeciler şu cümleler ile dile getirmiştir:

Veli: *Taksınlar. Doğru buluyorum. İstismar edilmediği sürece kamuya açık her yer güvenlik kaygıları ile gözetlenebilir. Fakat bunun istismar edilmesi durumunda ortaya farklı sonuçlar çıkabilir. Bunun önüne geçilecek önlemlerin ne olacağı üzerine çalışmalar yapılabilir. Fakat insan faktörünün bulunduğu her yerde elbette olumsuz*

sonuçlar da yaşanabilir. Bunun önüne geçemezsiniz. Ama güvenlik kamerasının olması olmamasından iyidir.

Barış: Özel bir firmanın bunu ne amaçla yaptığını ve bunu kimlerle paylaşacağını sorgulamak gerekir. Tıpkı devlet eliyle gözetleme amacıyla yapılıyorsa ve paylaşılmayacaksa gözetlenmede bir sıkıntı görmüyorum. İnce çizgim özel hayatımın gizliliğidir. Ortak yaşanan alanlara kameralar yerleştirilirse bunu güvenlik için olduğundan karşı çıkmam fakat gelip yaşadığım yerin yani evimin salonu veya odasına bırakırlarsa tepkim sert olur.

Araştırmaya katılan bazı görüşmeciler de tıpkı Barış gibi özel bir firmanın yerleştirdiği kameraları ve yaptığı gözetlemeyi mantıklı sebeplere dayandırarak açıklaması durumunda buna karşı çıkmayacaklarını ifade etmiştir.

Murat: Öncelikle bunun yapmasındaki sebebi sorardım. Eğer mantıklı bir cevap alabilirsem ve bundan rahatsızlık duymazsam herhangi bir müdahalede bulunmazdım. Ancak aksi bir durumda gerekli yerlere şikâyetlerimi bildirirdim.

İnsanların gözetlendikleri bir ortamda nasıl davrandıklarını anlamak için katılımcılara “Gözetlendiğinizi düşündüğünüz ortamlarda nasıl davranıyorsunuz? Bu durum sizin hareketlerinizi kısıtlamanıza neden oluyor mu?” diye sorulmuştur. Araştırmaya katılan 17 kişi (9 erkek, 8 kadın) bu soruya gözetlendiklerini düşündükleri anda hareketlerine bazı kısıtlamalar getirdikleri cevabını vermiştir. 2 kişi ise kişiliklerine güvendikleri ve toplumsal kurallara uydukları için bu noktada sıkıntı yaşamadıklarını söylemiştir. Görüşmecilerden sadece bir tanesi (Çağla) böyle bir durumda önce tedirgin olduğunu fakat belirli bir süre sonra alıştığını ve hareketlerini kısıtlamayı bıraktığını dile getirmiştir.

Gözetlendikleri ortamlarda hareketlerinde kısıtlama yaptıklarını söyleyen görüşmeciler kimi zaman yapmacık hareketler içine girdiklerini vurgulamıştır. Bu konuyla ilgili düşüncelerini bazı görüşmeciler şu şekilde ifade etmiştir:

Mehmet: Gözetlendiğimi düşündüğüm bir ortamda daha dikkatli davranıyorum. Gözetlendiğim ortamda rahat hareket edemem. Birilerinin beni izlediğini bildiğim zaman hareketlerimi özenle seçer yapmacık davranışlar içerisine girebilirim.

Murat: Şimdi böyle bir ortamda ne kadar doğal davranmaya çalışsam da psikolojik olarak kendi hareketlerime çeki düzen vermeye özen göstermek zorunda kalırdım. Aslında bu durum gözetlenmenin ciddiyetine bağlı bir durum. Olay çok ciddiye ve gözetleniyorsam davranışlarıma daha fazla özen göstermeye çalışırdım.

Semih: Tabi ki hareketlerimde kısıtlamalara neden olmaktadır. Gözetlendiğimi düşündüğüm ortamda beynim ve vücudum uyumsuz çalışıyor. Yani düşündüğüm gibi davranamıyorum.

Yunus: Rahatsız edici bir durum olurdu benim üzerimde. Gözetlendiğimi düşündüğüm bir ortamda doğal davranmam kendim olamam. Hareketlerim yapmacık ve o

anlık olurdu. Ta ki gözetlenmediğimi düşünene karar.

Seda: Kesinlikle hareketlerimde kısıtlamaya sebebiyet veriyor. Yani gözetlendiğim ortama göre yapmacık olsa da hareketlerimi düzenlemeye dikkat ediyorum.

Şeyma: Gözetlenen bir ortamda doğal davranmam. Yapmak istediğim davranışı değil de yapılması istenilen davranışı ister istemez sergilerim. Ben doğal davrandığımı düşünsem de doğal davranmam. Hareketlerimizde bir kısıtlama olur. Örneğin zıplamak isteyen bir insan gözetlendiğine dair bir şey sezerse zıplamaz. Neden? İnsanların onun çocukça ve ayıp bir davranış sergilendiğini düşüneceklerini varsayar.

Bazı görüşmeciler ise gözetlenmenin kendileri üzerinde psikolojik olarak baskı yarattığını vurgulayarak bu durumun onları oldukları gibi davranmaktan çok uzaklaştırdığını şu cümlelerle aktarmıştır:

Funda: Böyle bir ortamda huzursuz ve gergin oluyorum. Elbette kısıtlıyor ve normalde ulumlu bir insanımdır ama gözetlendiğimi düşündüğüm bir ortamda daha agresif bir insan haline gelirim.

Semih: Tabi ki hareketlerimde kısıtlamalara neden oluyor. Gözetlendiğimi düşündüğüm ortamda beynim ve vücudum uyumsuz çalışıyor. Yani düşündüğüm gibi davranamıyorum.

Yurtta gözetlenme

Araştırmanın örneklemini oluşturan görüşmeciler, Malatya’da KYK yurtlarında kaldıkları için buralarda bulunan güvenlik kameralarıyla alakalı fikirlerini öğrenmek amacıyla onlara “Yurtta bulunan güvenlik kameralarıyla ilgili düşünceleriniz neler? Bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz? soruları yöneltilmiştir. Görüşmecilerden 14 kişi (7 erkek ve 7 kadın) bu uygulamayı onayladıklarını belirterek bunun toplu bir şekilde yaşanan ortamlarda huzurun sağlanması için gerekli olduğunu vurgulamıştır. 5 kişi kameraların kullanmasını doğru bir uygulama olarak nitelendirmezken sadece 1 görüşmeci ise bu konuda kararsız olduğunu söylemiştir.

Yurtlarda kameraların olmasını olumlu bir uygulama olarak değerlendiren görüşmeciler hırsızlık, kavga, kural dışı davranışların vb. durumların engellenmesi için bu durumun önem arz ettiğini kaydetmiştir. Bazı görüşmeciler bu düşüncelerini desteklemek amacıyla şu açıklamalarda bulunmuştur:

Abdullah: Yurt bir ortak kullanım alanı olduğu için gerekli olduğunu düşünüyorum. Mesela hırsızlık olaylarını engelleme, kurala aykırı davranışları engelleme yönünden bir sakıncası olduğunu düşünmüyorum.

Ferhat: Yurttaki güvenlik kameralarına genel itibariyle olumlu bakmaktayım. Çünkü herhangi bir adi suç durumunda sorumlu kişilerin cezalandırılması ve toplum düzeninin tam olarak istenilen düzeye getirilmesini sağlar.

Seda: *Yurtta çok fazla hırsızlık olayı olduğu için bir de kavga çıkma ihtimali olduğu için bence bu kameraların olması doğal bir şey. Yani ben kameraların varlığıyla ilgili pek bir sakınca görmüyorum.*

Remziye: *Yurdun çevresinde olması doğru. Ama yurdun içiresinde olmasını doğru bulmuyorum. Kavga vs. olayların yaşandığı durumlarda kameranın olmasını doğru bulabilirim.*

Görüşmecilerden 2'si yurtlarda bulunan kameralar yerleştirilirken zaten mahremiyet alanı gözetildiği için kendilerinin bu durumdan rahatsız olmadıklarını şöyle anlatmıştır:

Murat: *Yurttaki güvenlik kameralarından memnunum. Kameralar ne çok mahremiyet alanına müdahalede bulunuyor ne de müdahale etmesi gereken düzeyin dışında kalıyor.*

Sinem: *Odaların içinde kamera bulunmamaktadır. Koridor yemekhane ya da bahçe gibi ortak kullanım alanlarında huzuru sağlamak ve herhangi bir olayda müdahale yapılabilmesinde yardımcı olduğu için kameraların olmasının gerekli olduğunu düşünüyorum.*

Kameraların yurt içinde bulunmalarına karşı olan 3 katılımcı kamera sayesinde kural dışı uygulamaların tespit edilerek cezalandırılması gerektiğine vurgu yapmıştır. Fakat kendi yurtlarında yaşanan birtakım olaylardan yola çıkarak bu kameralar ile gereken denetimin yapılmadığını iddia etmekte ve bunların işlevsiz olduklarının öne sürmüştür.

Mehmet: *Şimdi yurtta kameraların olması iyi bir şey çünkü bir olay olduğu zaman örneğin hırsızlık vakası olduğu zaman kimin olay mahalline girip girmediği kameralar sayesinde tespit edilebilir. Bana göre olumsuz tarafı da içeride sigara içenlerin görüntülenmesine rağmen müdahale edilmemesidir. Yani kamera işlevine uygun kullanılmıyor.*

Semih: *Yurtta bulunan güvenlik kameraları bana göre gereksiz. Böyle düşünmemdeki sebep ise kameraların amaçlarına uygun çalışmamasından kaynaklanıyor. Örneğin yurt içerisinde koridorlarda sigara içilmesi yasak olmasına rağmen insanlar buralarda sigara içeriyorlar. İşin garibi ise kameralar bu sigara içenleri görmesine rağmen herhangi bir ceza verilmiyor. Bu da akıllarımıza kameraların işlevsiz olduğu sonucunu getiriyor.*

Mahmut: *Bu güvenlik kameralarının kullanışlı olduğunu düşünmüyorum. Sebebine gelecek olursak sadece koridorlar gözleniyor bu da belirli kör noktaların gözetlenmediği anlamına geliyor. Açıkçası kameraların işlevsiz olduğunu amacına uygun konumlandırılmadığını düşünüyorum.*

Kameraların yurt içinde bulunmalarına karşı olan 2 kadın katılımcı bu durumu farklı sebeplere bağlamaktadır. Şeyma kameralara insanların evinde olduğu hissi-

ni ortadan kaldırdığı için karşı olduğunu açıklarken Rümeyza ise kız yurtlarında gözetleme işlemlerinin kimler tarafından yapıldığının bilinmemesi sebebiyle karşı olduğunu açıklamıştır.

Şeyma: *Kameraların yurt içinde bulunmasına karşıyım. Yurdun öğrencilere kendi evi gibi hissetmesini sağlamaya çalışan bir amacı varsa bu ortamda kamera olmamalıdır. Kişi rahat davranmak ister evi olarak gördüğü bir yerde. Ancak yurt giriş kapısına ya da meydan kısımlarına yani dış tarafa kameralar konulabilir.*

Rümeyza: *Bence olmaması gerekiyor. Çünkü müsait değil, bir sürü kız var. Bunu kimler izliyor bilmiyoruz.*

Yurtlarda kameraların kullanılması noktasında ikilem yaşadığını söyleyen Funda da özellikle kapalı bir kadın olarak kimler tarafından gözetlendiklerini bilmediklerinden her zaman tedbirli olmak zorunda olduğunu şu şekilde dile getirmiştir:

Funda: *Açıkçası bu sistemin hem gerekli olduğu hem de gerekli olmadığı konusunda ikilem yaşıyorum. Bana göre gerekli olması kişilerin güvenlikleri açısından önemli. Olmaması gerektiğini düşünmemdeki sebep ben kapalı bir kadınam en azından evim olarak gördüğüm yurtta rahat olmak istiyorum. Ama o kameraların varlığı beni rahatsız ediyor. Odamdan dışarıya çöp atmaya çıktığımda dahi tedbirli çıkmam gerekiyor çünkü biliyorum ki o kameraları izleyen insanlar var.*

Araştırmada KYK yurtlarında kalan görüşmecilerin araştırma kapsamında giriş ve çıkış saatlerine uymaları için kullanılan parmak izi okuma sisteminin görüşmeciler tarafından nasıl değerlendirildiğini ortaya çıkarmak hedeflenmiştir. Bu nedenle katılımcılara “Yurtlarda kullanılan parmak izi okuma sistemi hakkında ne düşünüyorsunuz?” diye sorulmuştur. Görüşmecilerden 14’ü (5 erkek ve 9 kadın) bu durumu olumlu bir uygulama olarak değerlendirmiştir. Bu durum özellikle kadın görüşmecilerin güvenlik noktasında daha hassas olduklarını gösteren bir unsur olarak yorumlanabilir. Zira bir görüşmeci dışında tüm kadın görüşmeciler parmak izi uygulamasına olumlu bakmaktadır. Bu uygulamayı olumsuz olarak değerlendiren kişi sayısı 6’dır (5 erkek, 1 kadın).

Parmak izi uygulamasını olumlu olarak değerlendiren katılımcılar bu durumu yurtlarda düzenin ve güvenliğin sağlanması (özellikle kadın görüşmeciler açısından) için önemli olduğunun altı çizilmiştir. Bazı katılımcılar ise bu uygulamanın devlet eliyle yapılması sebebiyle tasvip ettiklerini vurgulamakta ve bunu şöyle açıklamaktadır:

Abdullah: *Yurda giriş-çıkışlar için kullanılan parmak izi okuma sistemi ayırt etmede çok aktif olduğu için bence kullanılmasında sakınca yok. Sonuçta gözetleyenin yani bu sistemi uygulayanın devlet olduğunu düşününce yerinde buluyorum.*

Barış: *Bu olayı bir suçlunun tespitinde kolaylık sağlamasından dolayı yararlı görüyorum fakat parmak izimizi devlet dışında herhangi bir yapı tarafından alınsaydı buna karşı çıkardım. Çünkü parmak izimizi bize zarar verebilecek bir şekilde ya da*

kendilerine yarar sağlamak amaçlı ya da ikisi için de kullanabilirler.

Yurtlardaki parmak izi okuma uygulamasını doğru bulmayan 2 görüşmeci bu durumun kendilerini bir suçlu gibi hissetmelerine neden olduğu için istemediklerini şöyle dile getirmiştir:

Ferhat: *Saçma dememin sebebi ise parmak izi okuma sistemi günümüz koşullarına uygun olmayan bir sistem. Bu sistem hapis haneye giren bir mahkûm gibi hissetme neden olduğu için hoşuma gitmiyor.*

Semih: *Ara sıra bu sistemin psikolojimi bozduğunu hissediyorum. Kendimi bir hapis hanede gibi hissediyorum. Bu da özgürlüğümün kısıtlandığını düşünmeme neden oluyor.*

Görüşmecilerden 3'ü parmak izi okuma sisteminin masum bir uygulama gibi görünmesine rağmen verilerin kötü niyetli kimselerin eline geçmesi durumunda büyük sorunların yaşanabileceğine dair endişeleri bulunmaktadır. Bazı görüşmeciler bu durumu şu cümlelerle aktarmıştır:

Hakan: *İyi bir uygulama olarak gözükseniz de tamamen olumludur diyemem. Çünkü parmak izi arşivlerini kim ellerinde tutuyor sorusu geliyor aklıma. Yani benim parmak izimi kötü niyetli biri kullanmak isterse bunun nasıl engelleneceğim sorusu yanıtsız kalıyor.*

Şeyma: *Parmak izi okuma sistemi eskiye oranla yurda giriş ve çıkışlarımızın daha kolay olmasını sağladığı için masum gelebilir. Ancak daha derin düşünüldüğünde bu durumun böyle basit olmadığını düşünüyorum. Çünkü bu çağda kimlik bile sahte yapılabiliyor. Parmak izimiz bizim en özel ve önemli şahsımıza ait bilgimizdir. Peki, bunun sisteme sızılarak çalındığını bir düşünün.*

Mehmet: *Aslında bu sistem insanları bir nevi tedirgin edebiliyor. Kullandığımız bu sistemde parmak izlerimiz kayıt altına alınıyor ve bu kötü amaçlı insanların eline geçtiği zaman bize zarar verecek olaylara sebebiyet verir.*

Parmak izi uygulamasına karşı olan görüşmeciler arasından sadece Mahmut parmak izi sisteminin gereksiz bir masraf olduğunu söyleyerek yurtlara giriş ve çıkışların eski usul kimlik kartıyla yapılabileceği önerisinde bulunmuştur.

Mahmut: *Bir işe yaradığını düşünmüyorum. Boşuna masraf olduğunu düşünüyorum bu sistem olmadan bize verilen yurt kartlarıyla giriş çıkış yapabiliriz.*

Araştırma kapsamında Kredi Yurtlar Kurumu'nun gözetim amacıyla kullandığı bir diğer uygulama olan internete TC. kimlik numarası ve şifreyle giriş yapılması hakkında görüşmecilerin düşüncelerini tespit etmek amaçlanmıştır. Bu düşünceden hareketle katılımcılara "Yurtta ücretsiz olarak yararlandığımız internete giriş yaparken TC kimlik numaranız ile kendi belirlediğiniz şifrenizi kullanıyorsunuz. Bu durum sizi rahatsız ediyor mu? Neden?" diye sorulmuştur. 7 kişi (4 erkek, 3 kadın) bu konuyla alakalı rahatsızlık duymadıklarını dile getirirken 11 kişi rahatsız olduklarını

söylemiştir. Katılımcılardan Yunus bilgisayarı ve akıllı telefonu olmadığı için böyle bir uygulamayı kullanmadığını ifade ederken Seda bu soruya net bir yanıt vermemiştir.

İnternete giriş yapılırken TC kimlik numarası ve bir şifrenin kullanılmasını doğru bulan görüşmeciler sınırsız özgürlüğün sorun teşkil edeceğini öne sürerek yasa dışı faaliyetlerin önüne geçilmesi için bu tür uygulamaların yapılması gerektiğini savunmaktadır. Zaten yasal olmayan sitelere giriş yapılmadığı sürece bu uygulamanın bir sorun teşkil etmeyeceğine inanmaktadırlar.

Abdullah: *Bu durum beni rahatsız etmiyor. Yapılabilecek yasal olmayan işlemlerin bu sayede kısıtlandığını düşünüyorum. Bu açıdan böyle bir sistemin olmasını mantıklı buluyorum.*

Murat: *Bu durum beni rahatsız etmiyor. Büyük bir toplum kitlesi içerisinde yaşıyoruz ve bu yüzden bazı şeylerin kontrol altına alınması gerekiyor. Bu sistem sayesinde öğrencilerin hangi sitelere girdiği tespit edilebilmektedir. Bana göre sınırsızlık insanları suça meyillendirir. Bu sınır öğrencilerin suça meyillerinde önemli bir engel teşkil eder.*

Selma: *Yanlış sitelere girmediğim için rahatsız eden bir durum söz konusu değil.*

Barış adlı görüşmeci uygulanan bu sistemin daha fazla yaygınlaştırılması gerektiğini savunarak bilhassa çocuk tacizcileriyle mücadelede kullanılması gerektiğinin altını çizmektedir.

Barış: *Bu sistem beni rahatsız etmiyor. Hata bu sistemin özellikle çocuk tacizcilerinin tespiti için geniş çapta kullanılması gerektiğini düşünüyorum.*

Görüşmecilerden Ferhat, bu durumdan rahatsız olmadığını fakat zaman zaman bilgilerinin ele geçirilmesi ihtimali nedeniyle mağdur duruma düşmekten korktuğunu vurgulamıştır. Zira genelde aynı şifreleri farklı farklı yerde kullandığı için diğer hesaplarının da ele geçirilme ihtimalinden endişelenmektedir.

Ferhat: *Bu durum beni rahatsız etmiyor ama teknolojinin geliştiği bir çağda kabul edersiniz ki bilgilerin incelenmesi durumunda özel bilgilerimin elde edilmesi nedeniyle mağdur duruma düşmekten korkuyorum. Sebebi ise aynı şifreyi farklı yerde kullandığım için diğer sosyal ağlarımın da zincirleme olarak ele geçirilme ihtimalinden kaynaklanıyor.*

Araştırmaya katılan 9 görüşmeci de Ferhat gibi TC. kimlik numarasının ele geçirilmesinden korktuğundan aynı tedirginlikleri yaşamakta ve bu uygulamayı doğru bulmadığını dile getirmiştir. Bu durumu bazı görüşmeciler şöyle aktarmıştır:

Mehmet: *TC numarasıyla giriş yapmak beni tedirgin ediyor. Çünkü bir nevi kimlik bilgimin en önemli ögesini veriyorum. Tarayıcı tarafından TC numaramın saklanması ve bu bilgimin başkaları tarafından ele geçirilmesine zemin hazırlandığını düşünüyorum.*

Semih: İllaki rahatsız ediyor. T.C numaramın tüm işlemlerde ilk olarak kullanılması, başkaları tarafından çalınma ihtimalini meydana getirebilmekte.

Mahmut: Rahatsız olmamak elde değil. Bir kişinin benim akıllı telefonumla bu sisteme girdiğini düşününce T.C numaramın ele geçirmesi bilgilerimin yanlış kişilerin eline geçmesine neden olabilir. Bu da beni tedirgin ediyor.

Hakan: Hem de çok. Sonuç olarak bu numaraların çok değersiz bir şeymiş gibi her yerde alınması. Söz konusu uygulama güzel ama bu durum hatalı yani. Elektronik ortamda, internet ortamında o numaralarla hakkınızda her şey yapılabilir. Bu durum karşısında yapabileceğiniz hiçbir şey yok. Hatta TC. kimlik numaranızın nereden alındığını bile belirleyemezsiniz o derece güven sorunu yaşıyor.

Şeyma: Elbette bu durum beni rahatsız eder. Benim hakkımda bilgi edinmek isteyen bir kişinin T.C numaramı girmesi yeterli olacaktır. Bu kimlik numarası başkaları tarafından ele geçirilirse bu büyük bir soruna yol açabilir.

Remziye: Şifreyi girmek zorunda. Neden TC. ile giriş yapıyorum, bunu sorgularım. Rahatsız ettiğini ifade ediyorum gözetleme var. Bununla ilgili endişeliyim.

Sinem: Tabi ki rahatsız ediyor. İnternet üzerinden sisteme herhangi bir saldırıda tüm bilgilerin ele geçebilme ihtimali olduğu için. T.C numaramız yerine bir e-posta ya da yurt tarafından verilecek numaralar kullanılabilir.

Funda: Elbette ki bu durum beni rahatsız eder. Benim şifrem ile T.C numaramla bu sisteme başkaları tarafından giriş yapıldığını bir düşünün. Zararlı sitelere giriş yapıldığını. O sitelere ben girmemiş olsam dahi sistem bunu ayırt edemiyor. Benim şifremle giriş yapıldığı için bütün iş benim üzerimde kalır. İşte bu ve benzeri nedenler sebebiyle insanların bu kadar sıkı bir şekilde kontrol edilmesi beni rahatsız ediyor.

İnternete giriş yapılırken TC kimlik numarası ve bir şifrenin kullanılmasını doğru bulmayan görüşmeciler Veli ve Rümeyisa ise fişlenme korkusu yaşadıklarının altını çizmektedir.

Veli: Buna gerek var mı, dersek, bence yok. Burada fişleme olayı gündeme gelmektedir. Farklı giriş sistemleri kullanılabilirken kimlik bilgileri ile girişteki kasıt fişlemekten başka bir şey olamaz.

Rümeyisa: Evet, rahatsız ediyor. Çünkü ileride bunlar farklı nedenlerle önüme koyulacaktır. Fişleme yapılıyor. Girdiğim sitelere içim rahat bir şekilde giriş yapıyorum.

Görüşmecilere “İnternete giriş yaparken TC. kimlik numarası ve bir şifre kullanarak girdiğiniz zaman gözetlendiğinizi düşünüyor musunuz?” diye sorulmuştur. Katılımcılardan 18’i gözetlendiğine inanırken 2 kişi böyle bir şeyin söz konusu olmadığını öne sürmüştür.

Araştırmaya katılan bazı görüşmeciler devlet tarafından sağlanan imkânların kullanılması nedeniyle devletin denetim yapmasını olağan bir uygulama olarak görmekte

ve bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

Abdullah: Elbette düşünüyorum. Çünkü devletin sağladığı imkân yine devlet tarafından kontrol ediliyor düşüncesine sahibim.

Murat: Tabi ki. Her şey bu sistemde kontrol altında ve ben de bu sisteme dahilim.

Barış: Evet bu bir çeşit gözetleme. Fakat dediğim gibi bu gözetleme, bazı denetlemeler için gerekli.

Mahmut ve Sinem adlı görüşmeciler KYK’da kalan öğrencilerin internetteki faaliyetlerinin belirli bir süre kayıt altına alındığını ileri sürerek bunun bir gözetlenme eylemi olduğunu söylemektedir.

Mahmut: Hangi sitelere hangi bilgileri eriştiğim kayıt altına alınıyor. Girdiğim siteler 6 ay KYK serverlerinde kayıt altına alınıyor. Herhangi bir olayda istendiğinde 6 aylık kayıt yurt idaresi tarafından bilgi isteyen kurumlara veriliyor. Tabi insan böyle kayıt altına alınarak gözetlenmeyi istemez.

Sinem: Evet gözetlendiğimi düşünüyorum. En azından kayıt altına alındığından daha sonra izlenebileceğini düşünüyorum.

Katılımcılardan 2’si yurttan iken girmek istedikleri bazı sitelere sınırlamalardan dolayı giremediklerini vurgulayarak bunu gözetlenmeyi gösteren en önemli unsur olarak nitelendirmektedir.

Selma: Girmekte olduğumuz sitelerde kısıtlama var diye biliyorum. Ve girilen tüm sitelerin gözlendiğini düşünüyorum.

Funda: Evet. Çünkü bazı siteleri erişim kısıtlı ve kısıtlamalardan dolayı istediğin bilgilere erişemiyorsun. Bu ve benzeri birçok şeyden dolayı hemen anlıyoruz zaten bu sistem üzerinden bizi gözetliyorlar. Bu durumda beni rahatsız ediyor. Başkaları tarafından internet ortamında gözetlendiğini düşünmek başlı başına bir rahatsızlığa neden olurken özgürlüğün ve bireysel tercihin sınırlandırılması söz konusu.

Görüşmecilerden Hakan KYK dışında TC. kimlik numarasıyla ulaşılabilecek verilerin ve yapılabilir işlerin ne kadar tedirgin edici boyutlara ulaştığını yaşadığı bir olaydan yola çıkarak şöyle aktarmıştır:

Hakan: Sonuçta her kurumda her işlemde TC. kimlik numarası falan istenir oldu hatta geçenlerde kredi kartına başvurduğum oradan TC. kimlik numarası istediler. Sonra hiçbir şey sormadılar. Bu durum meraklandırdı beni. Başka bilgi lazım değil mi dedim hayır dediler. Nerede yaşadığımız, eviniz, adresiniz, o adreste kaç kişi kaldığımız, kaç yıl kaldığımız vs. her şey sistemimize düşüyor dediler. Bu durum korkunç bir şey benim ilk kez taşındığım bir evin adresini ezberlemeden, ev adresine kayıt yaptırdıktan sonra herhangi bir kurumun buna ulaşabiliyor olması korkutucu ve tedirginlik veren bir konu.

Sosyal Medyada Gözetlenme

Katılımcıların sosyal medyadaki gözetlenme hakkındaki fikirlerini öğrenmek amacıyla onlara “Sosyal medya hesaplarınızda yaptığımız paylaşımlar tanıdığınız veya tanımadığınız kişilerce izlenebilmektedir. Bu konuyla alakalı ne düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Görüşmecilerin 8’i bu konudaki farkındalıklarını (özel hayat konusunda) ifade ederek sosyal medyada sadece arkadaşları tarafından görülecek şekilde ayarlamalar yaptıktan sonra paylaşımlarda bulduklarını dile getirmiştir.

Mehmet: *Ben paylaşım yaparken sadece arkadaşlarımdan görmesi tercihini işaretleyip paylaşım yapıyorum. Benim mutlu anlarım olsun, dini paylaşımlar olsun gibi şeyleri arkadaşlarımla paylaşıyorum bunda da herhangi bir sakınca görmüyorum.*

Semih: *Sosyal medyada paylaşımlarımın tanımadığım insanlar tarafından görülmesi beni rahatsız eder. Çünkü bu platform benim özel alanım, sadece sevdiğim ve tanıdığım insanların paylaşımlarımı görmesini tercih ederim.*

Yunus: *Zaten Facebook’ta yaptığın paylaşımların kimler tarafından görülebileceği bize soruluyor. Tanımadığım insanların görmemesini sağlamak için sadece arkadaş olduğum kişilerin görmesini istiyorum diye bir sistem Facebook’ta mevcuttur. Zaten profilimde paylaşım yapmamdaki sebep arkadaşlarımdan bunları görmesini istememden kaynaklanıyor.*

Sude: *Zaten paylaşım yaparken sadece tanıdığım kişilerin görmesini isterim. Paylaşımlarım herkese açık değil.*

Remziye: *Herkesin görmesini istemiyorum. Sadece arkadaşlarımdan görebiliyor. Herkesin görmesi beni rahatsız eder.*

Funda: *Paylaşım yaparken gizlilik ayarlarını yaparak paylaşım yapıyorum. Zaten çok fazla kişisel paylaşım yapmıyorum. Genellikle beğendiğim bir söz, bir kitaptan alıntı, bir video paylaşıyorum bu da beni pek rahatsız etmiyor.*

Ferhat: *Valla ben genellikle fazla bir paylaşım yapmıyorum. Ayrıca bununla beraber tanımadığım fazla arkadaşımın olmaması beni fazla tedirgin etmiyor.*

Seda ve Rümeyza adlı görüşmeciler de tıpkı Ferhat gibi çok fazla sosyal medyada fazla paylaşımında bulunmadıklarını söyledikten sonra paylaştıkları şeylerde de kısıtlamalar yaptıklarına vurgulamıştır.

Seda: *Aslında sosyal medya hesaplarımda pek paylaşım yapmıyorum. Paylaşım yaptığım şeylerde herkesin görmesinde sakınca bulmadığım paylaşımlar oluyor. Yani o yüzden pek rahatsız olmuyorum rahatsız olacağım şeyleri paylaşmam zaten.*

Rümeyza: *Bazen endişeleniyorum. Herkese uyan iyi paylaşımlar yapmadığımı düşünüyorum. Bazı paylaşımlarım olumsuz olabilir. Bu yüzden paylaşım yaparken sansür uygulayabiliyorum.*

Abdullah adlı görüşmeci sosyal medya hesaplarının başkaları tarafından gözetlen-

mesinden dolayı bu ortamdaki paylaşımlarında siyasi içerikli konulara yer vermediğini dile getirmektedir. Zira ona göre bu paylaşımlar herhangi bir ortamda onun aleyhine kullanılabilir.

Abdullah: *Sosyal medyadaki hesaplarımda başkaları tarafından izlendiğimi bilincinde olduğum için bu yönde paylaşımlar yapıyorum. Örneğin siyasi içerikli paylaşımlar yapmamaya dikkat ediyorum. Yarın bir gün bu paylaşımların herhangi bir ortamda aleyhimde kullanılabilme ihtimali var diye düşünüyorum.*

Araştırmaya katılan 7 kişi (6 erkek ve 1 kadın) sosyal medyadaki paylaşımlarının birileri tarafından görülmesini istedikleri için sınırlamalar yapmadıklarını dile getirmektedir. Zira onlara göre sosyal medyanın esas amacı insanların tanımadıkları kişilerle sosyalleşmesini sağlamaktır. Bu durumu bazı görüşmeciler şöyle ifade etmiştir:

Veli: *Zaten amaç birilerinin görmesini sağlamak değil mi, yani ben bir paylaşım yapınca birileri tarafından görülmesini istediğimden paylaşım yapıyorum. Ben paylaşıyorum kimse görmesin gibi bir anlayış olduğunu düşünmüyorum.*

Murat: *Açıkkası pek önemsemiyorum. Profilimdeki paylaşımlarda herhangi bir kısıtlamaya yer vermiyorum. Tanıdığım ve tanımadığım insanlar sosyal medya hesabımda benimle ilgili bilgileri elde edebilir.*

Barış: *Eğer sadece tanıdık kişilerle iletişim kuracaksanız ve bir şeyleri yalnızca onlarla paylaşacaksanız sosyal medya hesabınızda paylaşım yapmanın bir amacı yok. Sosyal medya sizin dünyaya açılmanızı ve sosyalleşmenizi sağlar. Sosyalleşmeniz için de yeni insanlar tanımanız gerekir. Yeni insanlar tanımanızda aracılık edecek şey ise herkesin görebileceği paylaşımlardır.*

Selma: *Kimsenin izlemesini istemiyorsak paylaşım yapmayalım. Adı üstünde sosyal medya. 2 görüşmeci sosyal medyadaki paylaşımlarının birilerinin kendilerini gözetlemelelerine fırsat verdiğinin bilincinde olmasına rağmen bu tür platformlarda varlık göstermenin çağın gerekliliği olduğuna işaret etmiştir.*

Hakan: *Paylaşım ve takip noktasında pek kullanan biri değilim ama sanırım bu tür hesaplar zaten bu tarz paylaşımlar yapmak için var. Bunun yanında bir gereklilik, çağın bir zorunluluğu haline de gelmiş durumda. Bu noktada ben kişisel durumları pek paylaşmayı sevmiyorum. Gözlenmeyi sevmeyen birisi olarak bilinçsiz kullanmayı doğru bulmuyorum.*

Şeyma: *Evet maalesef sosyal medya profilleri başkaları tarafından izlenebilmekte. Bu durum beni rahatsız ediyor. Hatta bu sebepten hesaplarımı kapatmayı bile düşündüm. Fakat bu dönemde sosyal medya hayatımızın bir parçası olduğu için bu fikrimden vazgeçmek zorunda kaldım.*

Görüşmecilerin sosyal medya hesaplarında gözetlendiklerini düşündüren herhangi bir olay yaşayıp yaşamadıklarını tespit etmek için onlara “Sosyal medya hesapla-

rınızda gözetlenmeyle ilgili herhangi bir olay yaşadınız mı? Yaşadıysanız bundan bahsedebilir misiniz?” diye sorulmuştur. Bu soruya 15 görüşmeci olumlu ya da olumsuz herhangi bir olay yaşamadıkları cevabını vermiştir. 5 kişi ise bu konuyla alakalı birbirinden farklı tecrübeler yaşadıklarını ya da bunlara şahit olduklarını dile getirmiştir.

Görüşmecilerden Rümeyza zaman zaman Facebook'taki paylaşımları yüzünden olumsuz tepkiler aldığı için altını çizerek bu durumu birilerinin kendisini gözetleyerek denetlemesi olarak yorumlamaktadır.

Rümeyza: *Evet, sürekli yaşıyorum. Paylaşımlarımla ilgili olumsuz tepkiler alıyorum. Bu da beni çok rahatsız ediyor. Farklı düşüncelere kimsenin tahammülü yok.*

Semih adlı görüşmeci ise bazı art niyetli kişilerin onun sosyal medya hesabında arkadaş olduğu kızlara sarkıntılık ettiğini dile getirmiştir.

Semih: *Evet. Deyim yerindeyse sosyal medya sapığı olan biri benim tüm kız arkadaşlarımı ekleyip onları rahatsız etmişti.*

Abdullah bizzat kendisi bir olay yaşamamasına rağmen yakın bir arkadaşının fotoğrafının ve adının kullanılarak sahte bir hesap açıldığını söyleyerek onun yaşadığı olumsuz olayları şu cümlelerle özetlemiştir:

Abdullah: *Bu konuyla ilgili kendim bizzat bir olay yaşamadım ama yakın arkadaşımın başına gelen bir olaydan bahsedeyim. Arkadaşımın fotoğrafı tanımadığı kişiler tarafından açılan sahte bir hesapta paylaşılmıştı. Bu durum arkadaşşıma birçok sıkıntı çıkarmıştı ve olay mahkemelik olmuştu.*

Görüşmecilerden Mehmet sosyal medyada gözetlenmeyle alakalı olarak olumsuz bir olay yaşamamıştır. Fakat o Facebook ekibinin onun ve arkadaşlarının beraber çektiği fotoğrafları kullanarak bir video hazırlamasını gözetlenme eylemi olarak yorumlamıştır.

Mehmet: *İlginç bir anımı sizinle paylaşmak istiyorum. Facebook ekibi tarafından hesabımda bulunan resimlerimle, özellikle arkadaşlarımla çektiğim fotoğraflarla ilgili bir video yapılmıştı. Bu da bana baya ilginç geldi. Bu bana göre hesabımın Facebook ekibi tarafından olsa dahi başkaları tarafından takip edildiğini gösteriyor.*

Görüşmeciler içinde sosyal medyada takip edilme konusunda en büyük sıkıntıyı Funda yaşamıştır. Zira kendisinin sosyal medya hesabı çalınmış onun adına birtakım paylaşımlar yapılmıştır. Funda bu durumu şu cümlelerle anlatmıştır:

Funda: *Tabi ki çok yaşadım. Hesabım dahi çalındı. Hatta hesabımı benimle ortak kullanan biri dahi vardı. Benim yerime arkadaşlarımla mesajlarına cevap veriyordu, paylaşımlarını beğeniyordu, benim paylaşımlarımdan beğenileri falan çekiyordu. Çok enteresan bir olaydı. İlk başlarda bu duruma çok kızdım tepki verdikçe işler daha çok karıştı.*

Görüşmecilerin sosyal medya üzerinden başkalarını gözetleyip gözetlemediklerini anlamak için onlara “Sosyal medyada tanıdığımız veya tanımadığımız kişilerin profillerindeki paylaşımlara bakıyor musunuz?” diye sorulmuştur. Araştırmaya katılanların çoğunluğu (14 kişi-7 Erkek ve 7 Kadın) bu soruya “zaman zaman hem tanıdıklarımın hem de tanımadığım kimselerin profillerine bakıyorum” yanıtını vermiştir. Geriye kalan 6 kişiden 3’ü sadece tanıdıklarının profiline baktığını söylemiştir. Diğer 3 kişi ise hiç kimsenin profiline bakmadıklarını sadece kendi profilleriyle ilgilendiklerini dile getirmiştir. Bu durumu bazı görüşmeciler şöyle dile getirmiştir:

Sinem: *Sosyal medyayı çok aktif olarak kullanan birisi değilim. Başkalarının profilleri de ilgimi çekmediğinden dolayı bakmıyorum.*

Funda: *Zaten sosyal medyaya girdiğim zamanlarda bildirim ve mesajlarımı bakıyorum onun dışında ana sayfada ne var diye bir bakıyorum sadece. Onun dışında özel olarak kimsenin hesabına girip profillerini takip etmiyorum.*

Hem tanıdıkları hem de tanımadıkları kişilerin profillerine bakan görüşmecilerin tamamına yakını bu durumun ana nedeni olarak merak duygusunu göstermiştir.

Seda: *Evet profillere çok bakıyorum. Meraktan, kim ne yapmış kim ne yapıyor gibi soru işaretlerimi gidermek için profillerine bakıyorum. Tanımadığım insanların profillerine de tanıdığım insanların arkadaşlarıysa bakıyorum o da hep meraktan.*

Katılımcılardan Abdullah bilhassa hoşlandığı kızla alakalı olan merak duygusunu sosyal medya sayede giderdiğini şöyle aktarmıştır:

Abdullah: *İstemsiz olarak da olsa bakıyorum. Mesela hoşlandığım kızın, kimlerin paylaşımlarını beğendiğini, nelere ilgi duyduğunu merak ediyorum. Sosyal medyada bu merakımı giderecek bilgiler mevcut. Sadece profiline girip bakmam yeterli.*

Araştırmaya katılan 3 görüşmeci, insanlar ve onların yaptıkları hakkında bilgi edinmek için sosyal medyadaki profillere baktıklarını ifade etmiştir:

Semih: *Evet profillerine bakıyorum. Aslında bu bana zevk veriyor. Tanımadığım insanların profillerinden onlarla ilgili bilgiler elde etmek.*

Ferhat: *Evet profillerine bakıyorum tanıdıklarımın takip etmek amacıyla yani onların yaptığı etkinliklere beğeni ve paylaşım olarak destek vermek amacıyla takip ediyorum. Tanımadığım kişiler ile bu paylaşım siteleri sayesinde tanışmak ortak bir paydada buluşmak istiyorum. Ayrıca özel hobiler konusunda fikir alışverişi yapmak istiyorum.*

Katılımcıların sosyal medyadaki paylaşımlarını yaparken ne kadar dikkatli olduklarını tespit etmek amacıyla onlara “Sosyal medyada paylaşım yaparken yazdıklarınıza ya da paylaştıklarınıza ne kadar dikkat ediyorsunuz?” şeklinde bir soru sorulmuştur. Görüşmecilerin tamamına yakını (19 kişi-10 Kadın 9 erkek) bu soruya “sosyal medyada bir şeyler yazarken ve paylaşırken çok dikkatli olmaya çalışıyorum” yanıtını vermiştir. Sadece Murat adlı görüşmeci paylaşımlarını yaparken çok dikkatli

davranmadığını söylemiştir. Paylaşımları konusunda dikkatli olma nedenlerini görüşmelerin birçoğu farklı sebeplere bağlamaktadır.

Abdullah ve Şeyma adlı görüşmeciler sosyal medyadaki paylaşımlarına özen gösterme sebeplerini kendilerinin aleyhine kullanılabilir durumların ortaya çıkarılmasını engellemek olarak açıklamıştır.

Abdullah: *Bu konuda gayet hassas ve dikkatliyim. Paylaşımlarımın gelecekte aleyhimde kullanılmasından korkuyorum. Paylaşımlarımda bu korku kendini gösteriyor ve kendimi kısıtlıyorum*

Şeyma: *Sosyal medya hesaplarımda çok fazla paylaşım yapmam. Yaptığım paylaşımlara da dikkat ederim. Daha doğrusu dikkat etmek zorundayım. Çünkü sosyal medya herkese açık bir alan oradaki paylaşımlarım aleyhime kullanılabilir. Bu nedenle düşüncelerimizi bu platformda rahat ifade edemiyoruz. Özgür değiliz yani.*

Araştırmaya katılanlardan 3'ü, paylaşımlarda bulunurken yanlış anlaşılmalardan önüne geçmek amacıyla hem yazdıklarının içeriğine hem de imlasına dikkat ettiklerinin altını çizmiştir.

Gizem: *Paylaşımlarıma dikkat ediyorum. İmla ve yazım önemli. Yanlış anlaşılmalardan yaşanabiliyor. Bunun önüne geçmek için çaba gösteriyorum.*

Veli: *Oldukça fazla. Ne tarafa çekilebilir diye düşünüyorum. Bir şeyleri doğrudan ifade edip ima yolunu pek tercih etmiyorum.*

Selma: *Olabilirdiğim dikkat ederim. Yazım kurallarına, söylemlerime.*

Bazı görüşmeciler ise paylaşımda bulurken toplumun düzeni açısından birleştirici bir görev üstlenerek kutuplaşmaları önlemek istemektedir. Bunu sağlamak amacıyla insanların ders çıkarabilecekleri paylaşımlarda bulduklarına vurgu yapmışlardır.

Barış: *Hemen hemen her zaman dikkat ediyorum çünkü bu aralar ayrıştırıcı ve kutuplaştırıcı paylaşımların sayısı sosyal medyada çok fazla oldu. Ben de bu yüzden birleştirici ve bütünleştirici paylaşımlar yapmaya dikkat ediyorum.*

Mehmet: *Paylaşımlarımı yaparken dikkatli davranıyorum. Daha çok dini mesajlar veya insanların ders alabileceği cümleler yazıp paylaşıyorum. Dikkatli olarak yaptığım bu paylaşımların sebebi paylaştığım şeylerden insanların ders çıkarması ve hayatlarına uygulamalarını sağlamaktır.*

Murat ve Seda adlı görüşmeciler paylaşımlarında kendi hayatlarıyla alakalı özel bilgiler konusunda dikkatli olmaya çalıştıklarını ifade etmiştir.

Murat: *Sosyal medyadaki hesabımda paylaşımlarıma dikkat ve özen gösteririm. Bana göre her şey paylaşılmaz. Paylaşılacak şeyler var paylaşılmayacak şeyler var. Abartıya kaçmamaya dikkat ederim. Sosyal medya vasıtasıyla iletişime geçtiğim insanlar ile kendi aramda bir mesafe koymaya çalışırım.*

Seda: *Her şeyi paylaşmamaya çalışıyorum. Yani genelde çok fazla özelimi paylaş-*

mıyorum. Genellikle çok beğendiğim bir şarkı, beğendiğim bir yazı ya da duyuru varsa onu paylaşıyorum. Bunlar dışında pek bir paylaşım yapmıyorum.

Semih adlı görüşmeci diğerlerinden farklı olarak birilerine güzel görünmek ve onları etkilemek amacıyla paylaşımda bulmaya dikkat ettiğini dile getirmiştir. Fakat bu durumun kimi zaman kendisini zor duruma düşürdüğünü şöyle anlatmıştır:

Semih: *Dikkat ederek paylaşımlar yapmaktayım. Mesela fotoğraf paylaşırken en güzel fotoğrafımı seçip paylaşıyorum. Yorum yaparken de çok düşünüyorum ve bu da yorum yaparken saçmalamama neden oluyor bazen.*

Katılımcılara “Sosyal medya hesaplarınızın yetkililer tarafından gözetlenmesi hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. 6 görüşmeci bunun doğru bir uygulama olduğunu savunurken katılımcıların çoğunluğu (13 kişi- 9 kadın 4 erkek) ise bu durumu yanlış ve etik dışı bulmaktadır. Özellikle 9 kadın görüşmecinin bu soruya olumsuz yanıt vermesi onların bu konuda daha hassas olduklarını gösteren bir unsur olarak yorumlanabilir. Araştırmaya katılan görüşmecilerden sadece bir kişi bu konuda net bir yanıt vermemiştir.

Sosyal medya hesaplarının yetkililer tarafından kontrol edilmesini doğru bulan kişiler bunun ana sebebi olarak ülke güvenliğinin sağlanması özellikle terör propagandasının önlenmesini istemelerini göstermektedir.

Ferhat: *Bu önemli ve benim kanaatime göre doğru bir karardır. Çünkü etrafımızda örgüt propagandası yapan, ülkemizi zor duruma düşürmeye çalışan ve bununla beraber kardeşlik bağımızı zedeleyici paylaşımlar yapanlar var. Bu nedenle her türlü bilgi ve görselin incelenip doğru bir şekilde tasnif edilmesi, analiz edilmesi gerekmektedir. Bu gözetlenme sayesinde toplumsal düzeni bozucu paylaşımlar yapan kişiler engellenmiş olur.*

Murat: *Gözetlenmenin gerekliliğinin yanı sıra kişilerin fikir özgürlükleri de teminat altına alınmalıdır. Toplumun düzenini bozacak kara propaganda üreten kişilerin veya grupların engellenmesi için gerekli bir uygulama olduğunu düşünüyorum.*

Semih: *Bu gözetimin yapılması benim gözümde olumlu. Sosyal medyada terör propagandası yapan insanlar bu gözetim sayesinde kontrol altına alınabilir.*

İki görüşmeci yetkililer tarafından sosyal medyada gerçekleştirilen gözetlemeden haberdar oldukları için paylaşım yaparken dikkatli olduklarını belirtmiştir. Bu nedenle de gözetim konusuna olumsuz yaklaşmamaktadırlar. Bu görüşmeciler bu durumu şöyle anlatmıştır:

Mehmet: *İşin açıkçası bu konuda herhangi bir tedirginlik duymuyorum. Çünkü devletin aleyhine herhangi bir paylaşımda bulunmuyorum. Devlet aleyhtarı faaliyet gösteren insanların bu gözetim vasıtasıyla kontrol edilmesi gerekli. Bu tedbir maksatlı bir gözetlenme.*

Seda: *Yani yetkililer tarafından gözetlendiğimizi bildiğimiz için bu durumun çok*

sakıncalı olduğunu düşünmüyorum. Zaten siyasi görüşümle ilgili paylaşımlara da sosyal medya hesaplarımda yer vermiyorum. Yani aslına bakarsanız gözetlendiğimizi düşündüğümüzden bazı şeyleri paylaşma konusunda kısıtlamalar yapıyoruz.

Görüşmecilerden Barış gözetlenme konusunda bir sıkıntısının olmadığını fakat kişilerin hesaplarının başkaları tarafından çalınabileceği ihtimalinin de düşünülmesi gerektiğini savunmaktadır.

Barış: *Gözetlensin, fakat bu hesapların sahte olabileceği veya bu hesapların hacklenebileceği unutulmasın.*

İnternet ortamında faaliyet gösteren alışveriş sitelerindeki ürünlere baktıktan sonra sosyal medya hesaplarınızda aynı ya da benzer ürünlerle ilgili reklamların ortaya çıktığına şahit oldunuz mu? Bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz? sorusu katılımcılara yöneltilmiştir. 13 kişi (6 erkek, 7 kadın) böyle bir duruma şahit olduğunu dile getirirken internet ortamından alışveriş yapmadıklarını belirten 7 katılımcı ise böyle bir şey ile karşılaşmadıklarını ifade etmiştir.

İnternetteki alışveriş sitelerini ziyaret ettikten sonra baktıkları ürünlerin reklamlarını sosyal medyada gören katılımcılar bu durumu gözetlenmenin açık bir göstergesi olarak nitelendirmektedir. Bu nedenle bazı görüşmeciler girdikleri siteler konusunda daha dikkatli hareket ettiklerinin altını çizmiştir.

Abdullah: *Evet bu benim de sıklıkla karşılaştığım bir durumdur. Ben zaten internet üzerinden yapılan bütün işlemlerin gözetlenir durumda olduğunu düşünüyorum. Bu reklamlarla sosyal medya hesabımda karşılaşmam bunun bir kanıtı niteliğindedir.*

Barış: *Aynen bu da bir çeşit gözetleme ve bu duruma birçok kez şahit oldum. Teknoloji o kadar ilerledi ki bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde gözetlenme hayatımızın her evresinde yaşanır oldu. Bu da kendimize ait bir yaşam alanımızın kalmadığının göstergesidir.*

Şeyma: *Evet böyle bir duruma şahit oldum. Bu durum bende gözetleme hissi yaratıyor. Çünkü onlar benim zevklerimi bilecek kadar bilgiye sahipler benim hakkımda. Baktığım bir markadaki eteğin Facebook hesabıma girdiğimde orada karşıma çıkmasına tesadüf demek saflık olur. Bu durumun masum olduğunu düşünmediğim için pek doğru bulmuyorum.*

Seda: *Evet kesinlikle bu reklamlar sosyal medyada ortaya çıkıyor çoğu kez buna şahit oldum. İnternet sitelerinde bir kıyafet veya bir şeye bakıyorum bunları almak için sepete koymayı unutuyorum veya vazgeçiyorum. Bir bakıyorum sosyal medyada nereye gitsen hep o elbise reklamı çıkıyor. Yani bu durum kesinlikle gözetleme hissi yaratıyor. O yüzden girdiğim şeylere çok dikkat ediyorum yoksa bir anda her yerde reklamlar çıkıyor.*

İnternetteki alışveriş sitelerinde baktığı ürünlerin farklı sosyal medya ortamlarında karşısına çıktığına vurgu yapan Funda bu durumun kendisini tedirgin ettiğinin altını

çizmektedir. Bundan dolayı psikolojik yıpranma yaşadığını öne sürerek sosyal medya hesaplarını dahi kapatmayı düşündüğünü şu cümlelerle dile getirmiştir:

Funda: *Evet bu durum karşısında çok rahatsız oluyorum. Yani bir kere bir elbise bakmıştım bir internet sitesinde. Tıpkı bir virüs gibi bütün sosyal medya hesaplarımda o elbiseyle ilgili reklamlar belirmeye başladı. Hatta youtube'da bile o elbiseyle ilgili reklamlara denk gelmeye başladım. Yani insanı psikolojik olarak yıpratmaya başlıyor. Hatta sosyal medya hesaplarımı kapatışım dahi geliyor. Bu yüzden internet alışverişi yerine kendim çıkıp alışveriş yapıyorum.*

Görüşmecilerden Veli sosyal medyadaki bu tür reklamların kapitalist ekonominin bir ürünü olduğunu iddia etmektedir. Ona göre MOBESE dahil bir çok gözetleme aracı ticari amaçlar için kullanılmaktadır. Bu noktada insanların gözetlendiklerinin bilincinde olarak hareket etmeleri gerektiğini şöyle özetlemektedir:

Veli: *His değil. Zaten bunun bilincindeyim. Mevcut her şey kapitalist ekonominin bir ürünüdür. Ve her şey bu uğurda kullanılabilir. Tıpkı MOBESE kameraları ile gözetlenme gibi. İnternet ortamında da kullanıcı profilleri oluşturulmakta, bu bilgiler ticari amaç ile kullanılabilir. Bilinçli kullanıcı olmak daha önemli çünkü birileri tarafından hep gözetleneceğiz, bu hep böyle olmuştur. Sistemi anlayıp, ona göre hareket edersek, sadece belli bir seviyede gözetlemeye müsaade etmiş oluruz. Bir noktada da zaten buna mecbur bırakılmaktayız.*

Murat adlı görüşmeci sosyal medyadaki bu tür reklamları görmeyen gözetlenmenin sadece devlet eliyle yapılmadığını gösteren bir unsur olarak değerlendirmekte bundan dolayı daha fazla rahatsızlık duyduğunu vurgulamıştır.

Murat: *Evet bu duruma çoğu kez şahit oldum. Bu da benim gözetlenmenin devlet tarafından değil de bir takım oluşumlar tarafından yapıldığı fikrine kapılmama sebep oldu. Bundan dolayı bu uygulamanın bende tesiri olumsuzdur.*

Görüşmeciler içinde sosyal medyadaki bu tür reklam uygulamalarını olumlu olarak değerlendiren sadece Semih'tir. Bu görüşmeci arayıp bulmada zorlanmadan istediği ürünlere ulaşabilme noktasında kolaylık sağladığı için bu uygulamadan memnun olduğunu belirtmiştir.

Semih: *Evet buna benzer paylaşımlara denk geldim. Bu da bende gözetleme hissi yaratıyor. Aslına bakarsan bu olay hoşuma da gidiyor. Sonuçta arayıp bulmaya çalışacağım şeye sosyal medya profilimde kendiliğinden, herhangi bir çaba göstermeden ulaşmamı sağlıyor.*

Sude adlı bir görüşmeci ise sosyal medyada bu tür reklamlara denk geldiğini fakat bu durumun bilinçli bir uygulama olmadığını şöyle iddia etmiştir:

Sude: *Evet bu reklamların ortaya çıktığına birkaç kere şahit oldum. Bu reklamların sosyal medya hesabımda karşıma çıkması bende gözetlendiğim hissi yaratmıyor. Tesadüfen olduğunu düşünüyorum.*

SONUÇ

Öncelikle araştırmanın nitel bir çalışma olması ve görüşmecilerin sayısının 20 ile sınırlı olması nedeniyle sonuçlarının genellenmesi güçtür. Bu nedenle bu alanda daha kapsamlı bilimsel çalışmaların yapılması gerekmektedir. Buna rağmen yapılan bu araştırma neticesinde dikkat çekici verilere ulaşılması sebebiyle çalışma kendisinden sonra yapılabilecek araştırmalara kaynak teşkil etmesi açısından önem arz etmektedir.

Araştırma neticesinde elde edilen verilere göre MOBESE kameralarının varlığı çoğu katılımcı için bir sorun teşkil etmemektedir. Katılımcılara göre bu uygulama sayesinde toplumsal huzur ve barış ortamı sağlamaktadır. Bu verilerden hareketle Dolgun'un (2008: 75) modern dünyada gözetimin mevcut düzeni sürdürmek ve büyük toplulukların faaliyetlerini koordine etmek bağlamında zorunluluk arz ettiği tezinin katılımcılar tarafından onaylandığını söylemek mümkündür.

Araştırma sonucunda elde edilen veriler görüşmecilerin KYK yurtlarında mevcut olan kameralar, parmak izi okuma sistemi ve internete ücretsiz giriş uygulaması sistemiyle her an gözetlendiklerinin bilincinde olduklarını göstermektedir. Ayrıca görüşmeciler yurtlardaki güvenliğin (hırsızlık, terörist eylemler vs. gibi sebeplerden ötürü) sağlanması anlamında gözetlenmenin olması gerektiğini savunmaktadır. Fakat yurdun içinde bulunan kameraların özel hayatın gizliliğini ihlal etmemesi gerektiğine vurgu yapmaktadırlar. Araştırmada özellikle kadın görüşmecilerin bu konuda daha hassas oldukları ortaya çıkmıştır.

Araştırmada katılımcıların çoğu gözetlendiklerini düşündükleri ortamda hareketlerini kısıtlayacaklarını belirtmiştir. Yapacakları davranışlarının yapmacık ve o anlık olacağını, gözetlenmedikleri bildikleri bir ortama geçtiklerinde ise eski davranışlarına döneceklerini dile getirmişlerdir. Bu durum gözetlenme hissini insanların davranışlarını daha fazla kontrol altında tutmasına neden olduğu göstermektedir.

Sosyal medyanın günümüzde en önemli gözetlenme aracı olduğuna vurgu yapan görüşmecilerin neredeyse tamamı bu nedenle yapmış oldukları paylaşımlarda dikkatli davrandıklarının altını çizmiştir. Bu bağlamda görüşmecilerin çoğunluğunun yapmış oldukları paylaşımların kendilerinin aleyhinde kullanılma ihtimali olduğu konusunda bilinçli oldukları söylenebilir.

Sosyal medya hem kişilerin gözetlenmesine hem de gözetlemelerine imkân sağlamaktadır. Araştırmaya katılanların çoğunluğunun diğer insanları gözetlemek ve onlar hakkında meraklarını giderecek bilgilere ulaşmak maksadıyla sosyal medyayı kullandıkları görülmüştür.

Görüşmeciler internet üzerinden alışveriş yaptıklarında veya bir ürüne baktıktan sonra o ürünle ilgili reklamlara maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Görüşmeye katılan kişiler bu durumun tesadüfi bir durum olmadığını, bu reklamların sosyal medya hesaplarında görülmesini gözetlenmenin bir kanıtı olarak algılamaktadır.

Araştırma neticesinde katılımcıların gözetlenmenin sadece kamera vasıtasıyla veya direkt olarak insan tarafından yapılan sınırlı bir eylem olmadığı görüşüne sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Son yıllarda yaşanan teknolojik gelişmeler neticesinde akıllı TV ve telefonlar nedeniyle insan hayatının en mahrem alanlarında bile gözetimin söz konusu olabileceğine inanıldığı ve bu durumun tedirginlik yarattığı tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- BBC, (2016). “Akıllı Telefonlarımız Sizi Dinliyor Olabilir”, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/03/160302_casus_akilli_telefon. (Erişim Tarihi: 12.04.2017).
- Ball, Kirstie, Webster, Frank. (2003). “The Intensification of Surveillance”, **The Intensification of Surveillance**, (Ed. Kirstie Ball, Frank Webster). London: Pluto Press.
- Çoban, Barış (2008). “Gözün İktidarı Üzerine.” (Ed. Çoban, Barış, Özarslan, Zeynep). **Panoptikon: Gözün İktidarı**. İstanbul: Su Yayınları.
- Derdiman, R. Cengiz, Tataroğlu, Nihal (2016). “Devlet Gözetimi İle İnsan Haklarının Uyumlaştırılması Sorunu ve Çözüm Önerileri”, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 7 (1), 247-294.
- Dolgun, Uğur (2005). **Enformasyon Toplumundan Gözetim Toplumuna**. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Dolgun, Uğur (2008). **Şeffaf Hapishane Yahut Gözetim Toplumu**. İstanbul: Ötüken.
- Güçüyener, M. (2011). **Anoptikonik Gözetimden Synoptisizme Gözetim Toplumu**. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karadoğan İsmayılov, Ebru, Sunal, Gözde (2012). “Gözetlenen ve Gözetleyen Bir Toplumda Beden ve Mahremiyet İlişkisi Facebook Örneği”, **Akdeniz İletişim Dergisi**, 4(1), 21-41.
- Karaduman, Sibel (2010). “Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü”, **Journal of Yasar University Dergisi**, 17(5), 2886-2899.
- Karakaya, Aslı (2014). **Yeni İletişim Ortamları İle Sömürgeciliğin Dönüşümü Gözetim Olgusu Ve Bireylerin Farkındalık Ve Teslimiyetleri Üzerine Bir Araştırma**. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karlıoğlu, Fidan (2014). **Siber Gözetim: Toplumsal Denetim Aracı Olarak İnternetin Dönüşümü**. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- NTV (2015). “Dikkat Akıllı TV’niz Sizi Dinliyor Olabilir”, <http://www.ntv.com.tr/teknoloji/dikkat-akilli-tv-niz-sizi-dinliyor-olabilir,bYgocf2tQEC-WbJ6Xs-y6eQ>. (Erişim Tarihi: 12.04.2017).
- Online Etymology Dictionary (2017). Surveillers, <http://www.etymonline.com/index.php>. (Erişim Tarihi: 30.07.2017).

- Oxford Sözlüğü (2017). Gözetim, http://oxforddictionaries.com/view/entry/m_en_gb0833040#m_en_gb0833040. (Erişim Tarihi: 30.07.2017).
- Öztürk, Serdar (2013). “Filmlerle Görünürlüğün Dönüşümü: Panoptikon, Süperpanoptikon, Sinoptikon”, **Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Süreli Elektronik Dergi**, 36, 132-151.
- Öztürk, Şerife (2015). “Sosyal Medyada Etik Sorunlar.” **Selçuk İletişim Dergisi**. 9 (1), 287-311.
- Sucu, İpek (2011). “Gözetim Toplumunun Karşı Ütopya Yüzü: İktidar Güçleri ve Ötekileri”, **Atatürk İletişim Dergisi**. 2, 125-140.
- Taner, Elif (2015). **Panoptikon’dan Big Brother Toplumuna Geçişte İktidarın İşleyişinin Kesintiye Uğratılması Bağlamında 17 Aralık Süreci**. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TDK, (2017). Gözetim, <http://www.tdk.gov.tr>. (Erişim Tarihi: 30.07.2017).
- Temiztürk, Hakan, Taner, Elif (2015). “Gözetleyen İktidardan Gözetlenen İktidara: Yeni İletişim Teknolojilerinin Güç Paylaşımına Etkisi”, **Atatürk İletişim Dergisi**, 9 (9), 35-53.
- Timisi, Nilüfer (2003). **Yeni İletişim ve Demokrasi**. Ankara: Dost.
- Tokgöz, Cemile (2011). **Bilişim Çağında Toplumsal Denetim Aracı Olarak Gözetim Olgusu ve Yeni İletişim Ortamlarında Bireyin Gözetim Farkındalığı Üzerine Bir Araştırma**. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım, İlknur (2013). **Halkla İlişkiler ve Panoptikon**. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yücel, Dilar Diken (2015). “Sinema Filmlerinde Gözetim Ve İktidar İlişkilerinin İnşası”, **International Journal of Social Sciences and Education Research**. 1 (2), 390-398.
- Weret, Simon. (2008). “Potemkin ve Panoptikon: Samuel Bentham ve On Sekizinci Yüzyıl Rusyasında Mutlakiyetçi Mimarı”. (Ed. Çoban, B., Özarslan, Z.). **Panoptikon: Gözün İktidarı**. İstanbul: Su Yayınları.